

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXVIII, č. 5 / 2018

Высошкольска русиністіка на Словакії од 28. августа 2018 зачінаць пісати свою нову історію. На Пряшівській універзіті – Інштуті русиньского языка і культуры в тот день обгаїв свою дізертачну роботу Мгр. Міхал Павліч. Стало ся так по абсолвованю нового 4-річного докторьского штудійного програму Славістіка – русиньскый язык і література.

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Бывша літня резиденція президентів Чехословацької республіки, замок в Топольчіанках, привітала 29. юла 2018 президентів Словацької і Чеської республіки (справа) Андрея Кіску і Мілоша Земана, котры ся поклонили першому президентови ЧСР Томашови Гарікови Масарикови і підписали памятны документи з нагоды 100-річноо юбілею взнику Чехословацької республіки .
Фотка: „SITA“, Мартін Гавран

• У роднім місті першого президента Чехословацької республіки Томаша Гаріка Масарика Годоніні к ёго памятнику обидвоме теперішні президенты Словацької республіки А. Кіска і Чеської республіки М. Земан положили квітки.
Фотка: „pasatur“

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД., Пряшівська універзіта –
Інштiтут русиньского языка і културы

Зачінають ся нова етапа высокошкольскої русиністікы

Высокошкольска русиністіка на Словакії од 28. август 2018 зачінають писати свою нову історію. На Пряшівській універзіті – Інштiтуті русиньского языка і културы в тот день обгаїв свою дізертачну роботу Мгр. Міхал Павліч. Стало ся так по абсолвованю нового 4-річного докторьского штудійного програму Славістіка – русиньскый язык і література, який Пряшівська універзіта під одборнов гаранцієв проф. ПгДр. Юлії Дудашовой, др. н., зачала реалізовати од академічного року 2014/2015.

Такой у тім році на докторьскы штудії русиньского языка і літературы наступили першы троє докторанты – двоє до інтерной форми штудія, Мгр. Зденка Цітрякова і Мгр. Міхал Павліч, і єден до екстерной – Мгр. Марек Гай. Спомеджі уведжених докторантів ІРЯК ПУ як перший свою дізертачну роботу закінчив і успішно обгаїв Мгр. Міхал Павліч, а то з русиньской літературы. Роботу з назвов *Русиньска ідентіта як літературна проблема (Погляды на русиньску літературу на Словакії по році 1989)* написав під менторством проф. ПгДр. Петра Кашы, к. н., котрый є в сучасности одборным гарантом штудійного програму Славістіка – русиньскый язык і література на ПУ.

Вынятковость обгаєбы дізертачной роботи Мгр. Міхала Павліча не є лем у тім, же ся реалізовала в році, коли **высокошкольска русиністіка на Словакії славить свою 20. річницю**, котру ІРЯК ПУ собі припомяне посередництвом **меджінародной научной конференції 18. – 19. октобра 2018**, але главно в тім, же **автор дізертачной роботи є історічно першым абсолвентом вшиткых трьх високошкольських програмів заміряных на русиньскый язык і літературу – бакалярського (2009 – 2012), магістерського (2012 – 2014) і докторьского (2014 – 2018)**. Вдяка успішному абсолвованю 10-річного контінуалного штудія русиньского языка і літературы на Пряшівській універзіті, котра як єдина в світі реалізує вшиткы 3 високошкольскы програмы заміряны на русиньскый язык і літературу, до карпаторусиністікы поступно зачнуть вступати молоды і надійны кваліфікованы русиністы, што є выслідком 20-рочного процесу розвою високошкольскої русиністікы в Словакії і русиньского народно-возродного процесу по році 1989.

Обгаєба дізертачной роботи Мгр. М. Павліча ся одбыла 28. 8. 2018 на ІРЯК ПУ перед 8-членнов одборовов комісієв докторьского програму Славістіка – русиньскый язык і література, председнічков котрой была **доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД.**, директорка Центра языків і култур народностных меншын ПУ. Далшыма членами комісії были високошкольскы учітелі: **доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., проф. ПгДр. Юлія Дудашова, др. н., доц. ПгДр. Любомір Гузі, ПгД., доц. ПгДр. Анна Петрикова, ПгД.**, і троє опоненты – **проф. Др. габ. Олена Дуць-Файфер з Ягелоньской універзіты в Кракові, доц. ПгДр. Бібіяна Глебова, ПгД., і Мгр. Валерій Падык, к. н., з Пряшівской універзіты**. Можеме конштатовати, же перша обгєба дізертачной роботи в новім штудійнім програмі Славістіка – русиньскый язык і література на ІРЯК ПУ проходила подля штандартной штруктуры, яку предписує Штудійный порядок ПУ. Позітівне є, же хоць вшиткы опонентьскы посудкы на роботу М. Павліча были значно критічны, але їх цілєм было докторантови скоріше помочі зліпшыти ся як будучому літераторови в дакотрых аспектах єго далшой научной роботи. Реакція на них з боку докторанта і наслідна діскусія проходили в духу толерантнім і діскутеры насталили дакотры темы, з котрыма стоїть за то дале робити, жебы до новой етапы русиністікы сьме вкročили і з новыма візіями, які бы мали помочі двигнути на высший ступінь об-

О Б С Я Г

Доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД.: Зачінають ся нова етапа высокошкольскої русиністікы	1
А. Кіска і М. Земан подяковали закладателям чехословацького штату	3
Ян ГОЛІК: Наша юбілантка, редакторка і активістка в русиньскім русі – ПгДр. Агата ПІЛАТОВА	4
Мгр. Анна КУЗМЯКОВА: Молоды Русины ославлюють десятирічя свого діятельства	6
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Зознамме ся, українізаторы	7
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Одбыло ся 30-те засідання Выбору про народностны меншыны і етнічны групы	11
Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД.: ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2018 ч. 5	13
Выголошений 5. Літературный конкурс Марії Мальцовской	13
Миколай КСЕНЯК: Передволебне кредо, Пес і Мотыль, Навертаня, Кобра душу опалює, Пес і камера	13
Штефан СМОЛЕЙ: Ганька і Іван, Новый воєньскый жылот, Сніговы ремінісценції: На стойці, Дні втікають помаленькы, Тужу за тобов, Нещастна прогулька	15
Осиф КУДЗЕЙ: Сліпота, Пародія, Бумеранг, Свекра, Реакція, Патріотізм, Новинкы, Нерозважность, Смеч	17
Юрко ХАРИТУН: Фіглі про діти	19
Мгр. Валерій ПАДЯК, к. н.: Нестор Репела: „Сниют се ми наши горы...”	21
Нестор РЕПЕЛА: „Я си Лемко з гір Карпатских – все си Лемком буду...”	22
ПаедДр. Франтішек ДАНЦАК: Штефан ГОЙДІЧ – Особность кріпкой віры і патріотізму	24
Др. Петер ВЕРЕШ, к. н.: 80-річа географа, педагога, русиністы Тібора Міклоша Поповіча (1)	25
Переклады легіслатівы до языків народностных меншын – Европска харта регіональных або мінорітных языків (1)	27
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Словацька пошта выдала знамку з іконов	32

• Интерны докторанты Інституту русиньского языка і культуры Мгр. Міхала Голубкова і Мгр. Міхал Павліч презентують на Дні отвореных дверей Пряшівської універзити в Пряшові споминаний інститут і інформують о можностях штудій русиньского языка і літературы на ПУ.
Фотка з архіву інституту.

сяг вшыткых трёх штудійных програмів заміряных на русиньскый язык і літературу, які на Пряшівській універзиті реалізує Інститут русиньского языка і культуры.

Поки іде о характерістіку особы М. Павліча і будучого носителя научного тітулу „ПгД.“ (філософії доктор), то на ёго адресу можеме повісти слідуєче: М. Павліч ся народив у Пряшові в році 1989. Абсолвовав Середню електротехнічну школу в Пряшові і ёго заінтересованя літературов го в році 2009 привело на штудії учительских програмів словацкого языка і літературы і русиньского языка і літературы на Пряшівску універзиті. Почас штудій, в яких досяговав добры выслідкы, ясно інкліновав к русиньській літературі. Як докторанд регулярно выступав на научных семінарах карпаторусиністики, організованих ІРЯК ПУ, де аналізував літературны творы главно сучасных русиньских авторів. Выслідком той работы суть ёго публікації в научных зборниках ІРЯК ПУ (Studium Carpato-Ruthenorum) і в научно-популярных періодіках (часопис Русин). Окрем того, ініціативно помагав у організованю научных, едукacyjnych і пропагачных акцій ІРЯК ПУ. Заслужну роботу зробив і робить в процесі будованя Бібліотеки карпаторусиністики ІРЯК ПУ. В контексті научной і одборной работы хотіли бы сьме тыж підкреслити ёго роботу в рамках Сполку русиньских писателів СР, а то нелем як ёго активного члена, але главно як члена одборной пороты Літературного конкурзу Марії Мальцовской (од року 2015), дале як члена wyboru Секції про первістну літературу Літературного фонду

(од року 2018) а в послідніх трёх роках і як редактора літературного додатку часопису Русин – „Поздравліня Русинів“.

Так широко орьєнтована работа і заінтересованость М. Павліча русиньсков літературов были про нёго мотиваційєв занимати ся глубше данов сферов познаня. Доказом того суть ёго частковы научны публікації реєстрованы Універзитнов бібліотеков Пряшівской універзиты: „Літературна рефлексія войны в оповіданях Людмілы Шандаловой“ (2017), „Петра Семанцова і ёй россыпаны рядкы“ (2016), „Тематізація народной ідентіты в поезії Миколая Ксеняка“ (2016), але главно ёго кваліфікачны научны работы: бакалярська під назвов *Поетіка сміху в творчости Осифа Кудзея* (2012), діпломна *Шпеціфічны знакы сучасной русиньской прозы на Словакії* (2014) і наконець дізертатчна *Русиньска ідентіта як літературна проблема (Погляды на русиньску літературу на Словакії по році 1989)* (2018). Читателі часопису Русин могли зареєстровати тыж ёго одборны публікації: „З книжков під заголовком“ (4/2015), „Резонанції на книжкы і події“ (3/2017), „Юрко Харитун: Дякую, мамко!“ (4/2018).

Новому кваліфікованому русиністови хочеме погратуловати, же успішно обгаїв свою дізертатчну роботу і будеме чекати од нёго новы научны публікації і рецензії зо сферы русиньской літературы, які суть неоддумныма про далшыи ей якостный розвой.

А. Кіска і М. Земан подяковали закладателям чехословацького штату

Бывша літня резиденція президентів Чехословацької республіки, замок у Топольчіанках, привітала 29. юла 2018 президентів Словенської і Чеської республіки (справа) Андрея Кіску і Мілоша Земана, жебы взаємно дискутували, підписали памятни документи з нагоды 100. рочніці од взникну Чехословакії і оддали честь першому президентови ЧСР Томашови Гарікови Масарикови. До Топольчіанок (Словакія) припутовали спеціалным влаком, котрый тягала парна локомотива. Частёв влаку був і історичный вагон Аза 80, вироблений в 1930 році про першого чехословацького президента Т. Г. Масарика. До Топольчіанок припутовали з Годоніна (Чесько), котрый є родным містом першого президента. В Годоніні положили обидвома президенты букеты квіток ку Памятнику Т. Г. Масарика.

Замок в Топольчіанках є Народнов културнов памятков. Як літня резиденція президентів Чехословацької республіки служила в роках 1923 аж 1951. Праві Масарик в Топольчіанках був частым гостём. Першыраз пришов до замку в році 1923 і потім го навщівлёвав регуларно кажде літо аж до 1933 року, пізніше му уж путованя до замку недоволёвав ёго здравотный став. Першый чехословацький президент приймав на замку дипломатичны навщівы і членів влады на челі з ей председом.

Уж 19 днів по Масариковій смерти був одкрытый ёго памятник під замком Грушов, котрый рад навщівлёвав. Тот памятник стоїть на еднакім місці дондесь. Соха Т. Г. Масарика в животної великості прикрашати вступну галу каштеля в Топольчіанках. Ку ній обидвома президенты тыж положили букеты квітів на знак вдячности.

В оригіналнім ставі ся заховав і президентський апартамент. В робочім кабінеті є телефонный список Праги і стіл, за котрым президент урядовав.

В Топольчіанках наш президент Андрей Кіска підкреслив, оцінюючі 100 років од взникну Чехословацької республіки:

„Як бы ся то тогды не стало, днесь бы Словакія у тій формі, як ю знаєме, не есттовала. Перед 100 роками закладателі чехословацького штату Томаш Гарік Масарик і Мілан Растіслав Штефанік завершыли своє снажіння о то, жебы сьме мали свій штат, свою теріторію і свою штатность. Можеме їм подяковати за то, што в данім періоді зробили, а не было то просте.“

Жрідло: SITA (Скорочене.)

• Офіціальний великий ерб Першой Чехословацької республіки, частёв котрого є і ерб Підкарпатської Руси (справа горі). Фотка з архіву інституту.

Наша юбілантка, редакторка і активістка в русиньскім русї – ПгДр. Агата ПІЛАТОВА

ПгДр. Агата Пілатова, роджена Чегілёва, народила ся 17. октября 1938 у русиньскій учительській родині в Ужгороді, на Підкарпатській Руси. Абсолвувала штудії на Філософічній факульті Університы Карловой у Празі, комбінацію чеськый язык і література, естетіка і публіцистика. Робила в розлічньх медіях як редакторка культури. У році 1969 мусила одыйти з роботи і не сміла публікувати. Потім робила в Інштитуті про культурно-виховне діятельство і в Інштитуті про баданя культури. Од року 1989 ся активно запоїла до работы організації русиньской народностной меншыны. У 1990 році ся вернула на медіалну сцену, кедь робила у новинках „Mladá fronta“ і „Týdeník Rozhlas“.

Як ся народила Агата, ей отець Штефан Чегіль (Stefan Csehily) в тім часі перебував у Границях на Мораві, приправлений на обрану Чехословацькой републіки. Очековала ся німецька окупація, но не было ясно, ці буде до обраны Чехословакції запоєне ей войско. Штефан походив із простой русиньской родини а ей мама Агата Антонія з ракусько-мадярьского шляхтицько роду. В родині ся говорило як по русиньскы, так і по мадярьскы. Выразну особность нелем у ей родині, але і у сполоченьскім жывоті представляв Агатин дідо Іштван Дудінський (István Dudinszky), котрый жив у роках 1866 – 1946. Быв грекокатолицькым священником і походив зо старой мадярьской шляхты, котра але мала своє походжіня в Польску. На Підкарпатській Руси тогды жыли Русины, Мадяры, Чехословаки, Жыдове і Румуны у гармонії. Дідо мав окреме щастя: *„Было му вісемдесят років і спокійно умер. Не дожыв ся періоду, кедь была в Чехословакції зрушена грекокатолицька церьков і люде были примушених прияти православіє. Тоты, котры то не підписали, пувовали на Сибір. Він бы то тыж не підписав.“*

Ослободжіня Червенов армадов

Агата ходила почас войны до школы ведно із жыдівськыма дітми, котры были ей добрыма приятелями. *„Мала ем силне одношіня к жыдівській комуніті, а то зістало у мі почас цілого мого жывота.“* Ёй родину знепокоєвали страчаючі ся люде з ей околїці. В октобрі 1944 пришла до Ужгороду Червена армада. *„Памятам сі, як дакілько днів перед приходом стріляли катюшами через ріку Уж.“* Настав період неістоты і страху. Много людей, враховано Агастиного нянька, вірило зноуобновліню Чехословацькой републіки у подобі, яку мала перед войнов. Іншы віділи надій у припоїню Підкарпатської Руси ку втогдышньому Советському союзу.

„Кедь пришли Руси, мали список людей, котрых такой арештовали. А то чельных політіків, з котрых четверёх забили, і тыж ядро русиньской інтелігенції ся снажили зліквідовати.“ Агастиного нянька тыж заперли. Родина ся помалы переставала надїяти на ёго навернутя і робила крокы к ёго захрані. З концентрачного табору у Сваляві ся лем так дахто не вертав. Одты і з далшых коло двадцятёх подобных таборів вела єдина дорога – на Сибір, што значіло розсудок смерти. Лем несподіванём ся подарило, за помочи знамых, котры мали контакты на комуністичных воджатаїв, дістати отця на слободу.

Переход жыти до Прагы

Пришла ярь 1945 року і было вирішено, же ся Підкарпатська Русь стане частёв Україны, Союзу советських соціалістичных републік. Людём была дана можливість, жебы вирішыли, же ці хочуть зістати, або ся хочуть перестіговати до Чехословакції. З цілкового чїсла 25 тїсяч жадостей о переход было позітївно вирішено лем 5 тїсяч жадостей о выстігованя. О перестігованя пожадала і родина Чегілёвых. Выстіговали ся в літі 1947 року і дішли аж до Прагы.

Коротко по перестігованю ся до Чехії Агата похворіла на зашкыртову ангіну і мусила быти госпіталізована. Тота нещастна пригода парадоксно приспіла ку тому, же в шпытальскім оточїню скоро ся здоконалила у чеськім языку. *„Там, хочачі-не хочачі, мусила ем комунікувати. Быв то нелегкий час, бо я пришла вызброєна азбуков, мадярьскым, русиньскым і російськым языками.“*

Незатримательно ся ближыв рік 1989. В навколишніх країнах і самім Советьскім союзі уж настали демократизачны зміны, лем у нас і в Німецькій демократичній републіці ся ніч не діяло. „У нас лем все Якеш, Якеш, Якеш.“ Подля свого погляду мала Агата лем малий діл у дісидентських активностях. Помагала Лудвікови Вацулікови дістрібувати матеріали і видруку в рамках едіції Петіція, возила їх до Бырна.

Рік 1989 і Вацлав Гавел

„Товаришка Пілатова, кебы дашто, так переговорють законник роботы,“ говорив директор Інштитуту про виховне і культурне діятельство в реакції на організованя штрайку на робочім місці в новембрі 1989. І був з того барз выстрашений. „Цілый рік 1989 був про мене цінный і барз интересный. Ём рада, же комунізм впав, бо з ним впала і неслобода. А Вацлав Гавел? Дакількораз ём мала можность ся з ним стрітити. Была то самобытна, цінна і доднесь неперевершена особность в поновембровій політиці, був то „šlpený slušňák.“

Сучасность

Што пані Пілатову мерзить? „То, же маме на граді то, што маме, за то не може пан Земан, за то можуть волічі. Ё то зле, кедь люде підлягають демагогії.“

А жебы сьме не кінчили песімістично, на конець спомя-

ну то, з чого має Агата Пілатова скуточну радость: „Ём спокійна, мам здоровы і добры діти і внучата і ём з нима велё часу.“ Юбілантка має щіру радость з можности навернутя ся на Підкарпатську Русь. „Послідні рокы там часто пую і вдыхую воздух, котрый мі так кус належить.“ Ё рада, же могла по році 1989 у чеській країні положыти фундаменты русиньского руху і розвинути діятельство Сполочности приятелів Підкарпатської Руси.

Жрідло: „Pamet' národa“

Р. С.: З нагоды юбілея народжіня Русиньки Агаты Пілатовой із Праги, треба підкреслити, же она охабила свій слід у русиньскім возроднім русі нелем дома, в Чеській републіці, але і за ёй границями, коли была нелем председкынёв і членков Сполочности приятелів Підкарпатської Руси і довгорічнов шефредакторков прорусиньского часопису *Підкарпатська Русь* (од 1991 року доднесь), едіторков і авторков ряду книжок о Русинах і їх історії, але і як членка Світової рады Русинів, котра заступала в тім органі Русинів Чеська.

Дякуєме Ті, Агато, за то, што єсь зробила у русиньскім возроднім русі і желаєме Ті з нагоды юбілея добре здоровя, велике щастя в родині і немалы успіхы в роботі як редакторка часопису *Підкарпатська Русь* і членка Сполочности приятелів Підкарпатської Руси. А. З.

Мгр. Анна КУЗМЯКОВА, НН Інфо Русин, Народны новинки Русинів Словакії

Молоды Русины ославляють десятьріча свого діятельства

Організація *Молоды Русины* (molody.rusyn.org) у тім році славить свій округлый юбілей 10-річа свого діятельства. Треба спомянути, же уж кінцём рока 2001 ся до возродного процесу залучіла і русиньска молодеж у Словакії. Ёго основателями были першы високошкольскы штуденты русиньского языка і культуры на Пряшівській універзіті.

На челі того процесу стояв **Марек Гай**, еден із спомянутых штудентів, котрый ся пізніше став директором Основной і Матерьской школы Михала Сопіры в Радвани над Лабірцём і од 1. октября 2018 перешов у повній мірі на функцію учітеля контінуалного навчаня про русиньскый язык Методічно-педагогічного центра у Пряшові. Меджі основателями *Союзу русиньской молодежи Словеньска* з центром у Пряшові був таксамо **Петро Крайняк**, сучасный таёмник Міністерства школьства, науки, баданя і шпорту СР. Но кедь штуденты покінчили школы і розышли ся по регіоні, організація перестала ествовать.

На ёй діятельство надвязала нова організація – *Молоды Русины*, котра выникла перед десятьма роками в Братіславі, зареєстрована была 18-го новембра в 2008-ім році. Донедавна председом організації був выштудований економ **Петро Штефанияк**, родак з Малого Липника. В сучасности є председом **Петро Ярнчік**.

Десятьрічну роботу молодых Русинів треба оцінити высоко позітивно. Окрем організованя розлічных культурных, шпортовых, релігійных ці інных подій, організація засновала фоклорный колектів *Рутенія*, котрый уж

днесь мать за собов успішны выступлїня дома і за границями державы. Днесь є тот колектів уж самостатный, на ёго челі стоїть **Петро Штефанияк**.

З його ініціативи виникло при організації і перше русинське інтернетове висылання – **Радіо Русин.фм**, котре є днесь уж тыж самостатне і веде го його директор **П. Штефаняк**. Висылання радія, окрема каждоденного справодайства, приносить многы релациї розлічного характеру.

Найпопулярнішов і наймасовішов подіїв організації **Молоды Русины** є **Русинська ватра** в Малім Липнику. Уж девять років ей організує **П. Штефаняк** і **Русинська ватра** є досправды таков русиньсков подіїв, котра каждый рік приносить дашто нового із вшыткых областей жывота Русинів.

Сім років роботи над русиньскыма приповідками

Організація **Молоды Русины** уж сім років видавать на ЦД народны і авторьскы русиньскы приповідкы. Доведна вышло вісем ЦД, а в тім році є приправлене далше видання ЦД **Русиньскых приповідок** з чіслом 9 і 10. Організація тым завершить унікатну серію 84 приповідок, котры приносять народну словесность Русинів нелем меджі дїтьского слухача. На вшыткых ЦД знова оживають незабытны пригоды з дїтинства, але і новы авторьскы пригоды сучасных молодых авторів, котры набісїдовали такы професїональны герці, як **Яна Трущінська, Владіміра Брегова, Валерія Фірешова, Ігор Латта, Ладїслав Ладомиряк** і **Светлана Шковранова**.

Вытворінєм того цїнного діла організація давать точку за 7-річним діяльством, котре зачало зберанєм приповідок прямо в теренї. Ку баданю позбєраних приповідок попередніма генераціями поступно ся придавали авторьскы приповідкы сучасників, як, наприклад, новы приповідкы **Зузаны Ковалчіковей**, геречкы Тетру Александра Духновича в Пряшові, ці **Марікы Костовой**, днесь уж небогой молодой авторкы з Бардеїва. Юбілейне десяте ЦД є присвячене визначному русиньскому етнографови **Михайлови Гириякови**, котрый, окрема іншого богатства народной творчости Русинів, позбєрав

• Закладаючий і довгорічний председа організації **Молоды Русины**, ведучий молодежного фолклорного колективу **Рутенія** і директор **Радія Русин.фм** – Інж. **Петро Штефаняк**.

і многы народны приповідкы з русиньскых сел на Словакії.

Подля слов гаранта проекту **П. Штефаняка**, **Русиньскы приповідкы 9 – 10** бы мали выйти до кінця октобра т. р., їх святочне уведжіня до світа буде **17-го новембра**, кедь **Молоды Русины** ославлять свій десятирічний юбілей.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, лем.фм

Зознамме ся, українізаторы

Думка вытворити учебник, котрый бы школярям основных школ на Словакії дав ходем основны знання о народностных меншынах є, безпыхыбы, добра. Но в одношіню к русиньскій народностній меншынї бы сьме могли парафразовати російське „хотели как лучше“ з малов змінов, же - подарило ся якнайгірше.

Зознамме ся, народностны меншыны (Zoznámme sa, národnostné menšiny) є назва книжки, котру мав на старости приготувити Державный педагогічний інститут (Štátny pedagogický ústav), і котра мала служыти як учебник про школярів основных школ. Днесь бы уж публікація мала быти лем приручником про педагогів, котры бы з нєго мали учіти дїтей о державов узнаных 13-їх народностных меншынах, якы жыють в републіці. Тота зміна, ці книжку буде тримати в руці каждый школяр, або лем учитель, ніч не мінить на факті, же в сучасній верзії не може выйти. В іншій припадї бы Русины мусили жадати стягнута публікації зо школ, і то бы мало

быти тото найменше „пекло“, котре бы ся в такім припадї з боку той меншыны мало зачати робити односно зодповідных інституцій.

Вопрос: Де є властно проблем, кедь часть, котра пише о Русинах приготувили такы русиньскы капаціты, як **Павел Роберт Магочій** і **Анна Плїшкова**?

Одповідь: Там, де текст Магочій і Плїшкова не пригтовлєвали, і де дакотры їх крітичны позначкы дотеперь не были акцептованы. В части, котра пише о Українцях на Словакії і в части, котра має быти передсловом, вступом до книжки, в якім ся властно робить, мож повісти, основне резюме.

Хочь многы спорны моменты в части о Українцях были наконець змінены, є лем **величезным знаком ароганції, кедь од капацит на проблематику української меншыны пришов до редакції наперед текст, де ся не писало о Українцях, а о Русинах-Українцях, русиньско-українськїм населіню, културі ітд.** І так стоїть вопрос, на котрый собі може каждый одповісти сам, же в якій державі жыєме, кедь хтось може так флагрантно, арогантно, без того, жебы ся бояв, же буде за то санкціонований, загнати текст, котрый є ясно проти словацьких законів, котрый не узнавать єдну із визнаних народностей. Звідам ся, ці бы то нікому не заваджало і было бы то видане в такій верзії, покля бы ся не озвали якраз авторы тексту о Русинах. Як може быти така сліпота у робітників державных інституцій? І не є то тиха підпора українізації, дякуючі різным ниткам, за котры українськы лідры через свої контакты тягають дотеперь? Были бы сліпы робітници державных інституцій, кебы ся таке штось робило на іншій меншыні, не русиньській?

Текст о Українцях був по інтервенціях змінений. Підпоры русиньской позиції ся нам дістало і од Словацькой академії наук, но не вшытко было змінене. Якбач **ани найвысша наукова інстанція на Словакії не є дость кваліфікована в тім, жебы знала наукову правду, тоту знають десь інде...** Найвекшым проблемом зіставать текст вступу до кникжы, де ся українізує, як кебы ся публікація выдавала в році 1988, а не 2018-ім.

Вже лем то, же о Русинах і Українцях є у спередслові зроблений єден сполочный абзац, є маніпуляція першого рангу, котра у читателя може выкликати чутя, же тоты дві народности суть штось, што є тото саме, лем якось розділене. Автор вступу давать єдну мапу населіня – сполочну про Русинів і Українців, бо подля єго думкы не мож встановити точно, котре село є чисто русиньске і котре українське. **Лож переоблечена за науковий погляд є все лем лож.** Будьяк добрі бы то зробив автор тексту. Но він то, наведе, зробив плано.

Маєме предці резултаты списованя населіня. Маєме села, де не є єдиной української души, записують ся там лем Русины, самособов, і Словаки, кедьже асиміляція продовжує, але як не мож встановити, котры села суть русиньскы? Проблем не є у встановліню русиньских сел, а в тім, же по остатнім списованю уж ани не мож порядні найти села, де бы было Українців над 20 процент, жебы были означены як українськы. **І так треба паразітовати на селах русиньских, бо окрема мапа українського населіня бы была властно мапа порожня.**

В текстї ся таксамо дочітаме, же сьме єдного походжіня. Дочітаме ся, же єствованя двох окремых народностей на Словакії, то лем резултат двох орьєнтацій. Значить не два народы, а дві орьєнтації. Або же Українці на Словакії ся беруть за часть етнічної групи „наддніпровских Українців“, то цїтація тексту, покля прихылници русиньской концепції ся беруть за четвертый конарь выходославянських народів ведно із Росіянами, Українцями і Білорусами. О Українцях з Габуры, Уяку ці Улич-Кривого, котрых предкове пили воду із Дніпра, ани не буду ніч бісїдовати, **бо сміх то є сам о собі, кедьже не быти комуністичной політики, ніхто „наддніпровський“ бы ту якбач не був.** Но коментарь собі заслужить то, же Русины не суть прихыленці якоїсь

концепції, але членове окремого народа, значить їх членство у групі выходославянських народів не є лем їх пересвідчїня, але факт, на розділ од тверджїня, же хто суть Українці на території Словакії, і де їм зачаток. В книжкї так мож найти блуды, потім зась лем блуды, а іщі і брехні клічучі до неба – чоловік собі може выбрати.

Остатня верзія книжкы, котра має служыти на то, жебы навчіти дітей о меншынах, є в припадї Русинів о вшыткїм, лем не о навчаню дітей, хто суть Русины. Інфікація таким блудом не є небезпечна лем в тім, же діти маєрїты або інших народностей ся дізнають о Русинах лож, або полоправды, котры чоловіка прямують ку приятю лжи як правды. Інфікація таким блудом є огрожінєм і про діти русиньских родічів, котрым ся в школі впечатить неправдивый образ о властній ідентичности, з чім можуть українізаторы пізніше робити далше, якраз на тых, котры в тім блудї виростуть, і на котрых они потребують паразітовати, бо українську меншыну вже не посилять ніяк іншак.

Є потрібне, жебы перед схвалінєм дефінітивной верзії были акцептованы крітічны позначкы русиньских представителів, котры были знова посланы. Бо покля бы публікація вышла в такій верзії, то діти не зознаміте з Русинами. Діти ся так авкурат зознамлять із українізаторами-комуністами, націоналістами, бо **там є жрїдло українізацной політики, з теоріями, котры хотять брати право Русинам быти Русинами.** Навеце з тым, же о тім ани не будуть знати, же ся учать комуністичну і націоналістичну політику, а не – хто то суть Русины.

Покля позначкы Русинів не будуть акцептованы, досправды є жаданя стягнути такій учебник з друку,

зо школ того найменше, што Русины будуть мушены зробити. Покля ся позначкы акцептують, і так нам – Русинам зістануть вопросы. Наприклад, **як є можливе, же такє штось мусиме рішити іщі і в році 2018, же не є автоматічним, же такє тексти до редакції ани не прийдуть або же не є автоматічним, же такє тексти ся не вышмарять через облак, кедь уж прийдуть, без того, жебы на то Русины мусили тискати як майстер на гатер.**

(Статья была написана як коментарь „Вступне до контролю“ лемківського радія lem.fm. Жрідло фоторепродукції: А. З.)

Погляды компетентных науковців-русиністів

Dobrý deň, pani Pišová,

ďakujem za materiál doc. Vooka, prešla som si ho, ale v podstate nič nového som sa nedozvedela, ani nič iné som nečakala, pretože pán Vook nemôže písať o novovekých dejinách Ukrajincov skôr ako po 1. svetovej vojne, aj to iba v obmedzenej miere, pretože ukrajinoфильскý, teda ani nie ukrajinský, smer nebol jediný v podkarpatskej oblasti: v tomto období tu bol ešte aj rusofilský (a ten bol podstatne silnejší medzi Rusínmi), a aj domáci - rusínsky smer. O Ukrajincoch v ČSR teda prakticky môže písať až po 2. svetovej vojne, kedy vyšli politické nariadenia o identifikácii miestneho autochtonného neslovenského obyvateľstva v ČSR - Rusínov, ktorí boli administratívne premenovaní na Ukrajincov a ich materinský jazyk bol definovaný ako dialekt ukrajinského jazyka. O tom sme sa v podstate z jeho štúdie nedozvedeli. To je veľká škoda, pretože žiaci by mali byť oboznámení s tým, odkiaľ sa na Slovensku, resp. v ČSR vzali Ukrajinci po roku 1945, ak dovtedy tu neboli (s výnimkou ukrajinských emigrantov z Haliče), a kam sa stratili Rusíni z ČSR, ak dovtedy tu boli a v hojnom počte!

Inak text by bol možno v poriadku, ak by autor všade používal správnu a jednotnú terminológiu a hovoril by o Ukrajincoch, na čo sa aj podujal. V jeho texte sa totiž stretávame až s tromi etnonymami: „Rusín, Rusín-Ukrajinec, Ukrajinec“ - a to píše stále o jednom etniku. Až po 2. svetovej vojne sa sústredil na ukrajinské inštitúcie - a tu by som očakávala, že sa viac sústreďí aj na výsledky činnosti ukrajinských inštitúcií. Namiesto toho píše stále o Rusínoch, pritom sa odvoláva na pramene a na niektorých autorov, ktorí rusínsku identitu neuznávali a neuznávajú. Bohužiaľ, on sám nie je historikom, čo textu nepridáva kredibilitu.

Pokiaľ ide o samotný etnonym, ktorý použil doc. Vook - „Rusíni-Ukrajinci“ - v žiadnom prípade nie je prípustné, aby žiakom základných škôl sa podsúvali takéto pseudoteórie z obdobia totality. V SR po roku 1989 predsa platia demokratické zákony, ktoré dovoľujú obyvateľom slobodne rozhodnúť o svojej identite. A Rusíni to aj urobili - v sčítaniach obyvateľstva, výsledkom ktorých je skutočnosť, že v SR žijú občania rusínskej národnosti a občania ukrajinskej národnosti. Každá z týchto národností má svojich predstaviteľov, spolky, organizácie, inštitúcie. Zaujímavosťou takisto je, že hoci autor píše o „Rusínoch-Ukrajincoch“, vymenúva inštitúcie, spolky a periodiká, tak medzi nimi neuvádza ani jedno rusínske periodikum, spolok, inštitúciu a pod., hoci prevažne hovorí o Rusínoch?! To znamená, že v danom prípade už jasne vymedzuje a rozlišuje čo je „rusínske“ a čo je „ukrajinské“ (v jeho terminológii „rusínsko-ukrajinské“). Avšak pozname-

nať treba aj to, že Rusíni autorom uvedené inštitúcie, spolky a periodiká v žiadnom prípade nepovažujú za svoje, za rusínske, ale za ukrajinské!

Môj názor je taký, že štúdia - v historickej časti - je iba nepatrným zlomkom o dejinách Ukrajincov. Okrem toho, dejiny Ukrajincov v SR logicky nie je možné úplne odtrhnúť od dejín Ukrajincov na Ukrajine, navyše ak miestna ukrajinská inteligencia považuje Ukrajinu za svoju domovinu. Podľa môjho názoru tento text by mal prejsť precíznou recenziou historika (najkompetentnejším na Slovensku je PhDr. Stanislav Konečný, CSc. zo Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach, ktorý sa téme Rusínov a Ukrajincov profesionálne venuje možno aj 40 rokov a má solídnu a bohatú publikačnú činnosť na túto tému) a následnou dôkladnou úpravou textu.

S pozdravom
Anna Plíšková

Od: Anna Pliskova

Odoslané: 20. februára 2018 19:17

Komu: Mizerová, Božena

Kópia: peter.krajnak@minedu.sk

Predmet: Re: posudky_publicácia

Dobrý deň, pani Mizerová,

ďakujem za posudky k publikácii Zoznámme sa - národnostné menšiny a prepáčte, že reagujem až teraz. Prinútil ma k tomu najmä záujem predstaviteľov rusínskych OZ, ktorí sa o túto učebnicu zaujímajú a sú nespokojní s traktovaním informácií o Rusínoch a Ukrajincoch v úvodnej časti učebnice. Ja som si ju prečítala až teraz, ale už predčasom som Vám na túto tému písala a svoje poznámky som preposlala aj štátnemu tajomníkovi P. Krajňakovi.

Musím konštatovať, že vo vzťahu k rusínskej menšine je veľmi výstižný najmä odborný posudok pracovníkov Historického ústavu SAV a pripojila by som sa k ich vyjadreniam, že konštatácia o 33-tisícovej, teda o 3. najpočetnejšej NM v SR, v tejto učebnici iba okrajovo preráža na povrch popri výklade o ukrajinskej menšine, ktorá, apropo, na Slovensku zaniká, o čom svedčia štatistiky zo sčítania obyvateľstva.

Úvodný článok v učebnici na mňa pôsobí tak, ako keby Rusíni nemali svoje vlastné dejiny, ale ani svoju súčasnosť, ktorá je spojená najmä s novým národno-identifikačným procesom po roku 1989. Tieto procesy sa však netýkajú Ukrajincov, preto spájať obidve národnosti do jedného odstavca považujem za neprípustné! Myslím si, že úvodná časť učebnice by sa mala modifikovať a charakterizovať obidve národnosti osobitne, pretože charakteristiku Rusínov a Ukrajincov na Slovensku metodologicky spojiť do jedného odstavca nie je možné. Obidve menšiny mali až protichodný vývoj, ktorý poznačila totalitná komunistická ideológia a politika. Vzhľadom na nedostatočný priestor vyčlenený pre jednotlivé NM, v texte o Rusínoch nebolo možné uviesť všetky informácie a popísať zásadné historické skutočnosti, ktoré poznačili vývoj rusínskej menšiny. Avšak v úvodnej časti by to bolo možné, ba dokonca žiaduce urobiť, ak by autor venoval samostatný odstavec Rusínom a samostatný Ukrajincom. Inak žiaci od samého začiatku nadobudnú dojem, že Rusíni a Ukrajinci sú jedno etnikum so spoločnou históriou, čo nie je pravda. Možno inak by to vyzeralo, ak by časť o Rusínoch a Ukrajincoch v úvodnej pasáži učebnice napísal historik, ktorý ovláda dejiny Rusínov, pozná problematiku adminis-

tratívneho procesu ukrajinizácie Rusínov, ovláda problematiku postavenia rusínskej národnosti a gréckokatolíckej cirkvi v ČSSR mimo zákon v období socializmu, ale dôkladne pozná aj problematiku nového národného obrodzenia Rusínov po roku 1989.

Prosím, aby ste zobrali na vedomie, podobne ako to konštatujú aj vedci zo SAV, že učebnica v takomto podaní úvodnej časti môže byť kontraproduktívnou voči Rusínom. A to by som nechcela, keďže som priamo zapojená do jej prípravy.

Verím, že je možné - odvolávajúc sa aj na recenzie pracovníkov HÚ SAV - vhodne skorigovať informácie o Rusínoch a Ukrajincoch tak, aby splnili svoj cieľ, a to objektívne predstavili obidve národnostné menšiny a dejinné udalosti, ktoré poznačili ich vývoj až do dnešných dní. Prosím, dajte mi vedieť, ako sa bude v tejto veci ďalej postupovať.

Ďakujem za porozumenie.

S pozdravom

doc. PhDr. Anna Plišková, PhD.

Prešovská univerzita v Prešove

Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín

Ústav rusínskeho jazyka a kultúry

Recenzia prof. Dr. Paula Roberta Magocsiho

Národnostné menšiny – zoznámme sa

(National Minorities – Let's Get to Know Them)

1. Nápad napísať populárnu knihu o rôznych národoch žijúcich na Slovensku je úžasný.

Publikácia sa príjemne číta, text je napísaný jasne a je doplnený o užitočné vsuvky, definície špecifických kultúrnych pojmov a mnohé farebné fotografie. Obzvlášť vhodná je organizačná koncepcia knihy, v ktorej je každý z národov Slovenska opísaný v rovnakom formáte: história, súčasnosť, zvyky a tradície.

V publikácii sa však vyskytuje niekoľko koncepčných nedostatkov, ktoré je nutné opraviť. Kapitola s názvom „Moravská národnostná menšina“ sa v skutočnosti zaoberá Čechmi a Moravanmi, čo je mätúce, keďže väčšina textu opisuje Čechov. Bolo by lepšie zahrnúť dve samostatné kapitoly – jednu o Čechoch a jednu o Moravanoch.

Od roku 1991 majú obyvatelia súčasnej Českej a Slovenskej republiky možnosť označiť svoju národnosť za českú alebo moravskú. Viac než 3000 obyvateľov Slovenska sa rozhodlo pre moravskú národnosť. Je to ich právo, preto by im v knihe o rôznych národov Slovenska mala byť venovaná samostatná kapitola. Existuje mnoho jednotlivcov z Moravy s úspešnou kariérou na Slovensku. Mali by byť pridaní do galérie osobností, kde chýbajú napr. Jaroslav Seifert a Václav Havel.

Kapitola o ukrajinskej národnostnej menšine je mätúca. Ukrajina je historické územie so širokou škálou dôležitých osobností a kultúrnych úspechov. Na Slovensku žijú ľudia, ktorí pochádzajú z Ukrajiny, ako aj takí, ktorí sú pôvodom zo Slovenska, ale rozhodli sa označiť za Ukrajincoch.

2. V texte sú pomiešaní Ukrajinci s Rusínmi. Napríklad Americký výbor UhroRusínov a vznik Československa sa na tomto mieste nemajú nachádzať. Americký výbor celkom jednoznačne nie je ukrajinský. Podobne tu nemá byť ani Spoločenstvo Duchnoviča, činné v Podkarpatskej Rusi a na Slovensku, ktoré popieralo existenciu Ukrajincoch ako samo-

statnej národnosti a snažilo sa presvedčiť svojich členov, že sú Rusi a mali by používať ruštinu.

V mnohých ďalších kapitolách možno nájsť slávnych Chorvátov, Rusov, či Srbov, a pod. aj napriek tomu, že niektorí z nich priamo zo Slovenskom nemali nič spoločné. A. Pavlovič by sa zaiste medzi Ukrajincami v galérii osobností nemal objaviť. Namiesto neho by mal byť spomenutý Taras Ševčenko (po ktorom je pomenovaných niekoľko organizácií na Slovensku), prípadne Ivan Franko (jeden z najlepších spisovateľov píšucich po ukrajinsky, ktorý tiež písal o ruskej kultúre v Karpatoch). A. Vološin so Slovenskom nemal nič spoločné.

Oveľa vhodnejšie by bolo umiestniť sem fotografiu Vasilu Grendžu-Donského, najznámejšieho ukrajinsky píšuceho spisovateľa Podkarpatskej Rusi v medzivojnovom období, ktorý od roku 1940 až do svojej smrti v 70. rokoch 20. storočia žil v Bratislave a pôsobil ako ukrajinský spisovateľ na Slovensku. Mala by sa tu vyskytnúť aj zmienka o optantoch a deťoch reoptantov, z ktorých mnohí od 60. rokov 20. storočia až do súčasnosti zastávali vedúce pozície v ukrajinských kultúrnych inštitúciách na Slovensku, alebo boli úspešní v iných profesiách, ako napríklad slávny hokejista Peter Bondra.

Zoznam printovej a elektronickej literatúry je užitočný, avšak je veľmi nevyvážený.

Existuje mnoho publikácií o Maďaroch na Slovensku, a teda by sa zišlo pridať ešte niekoľko zdrojov.

3. Konkrétne komentáre:

s. 6, odsek 3 Neoficiálne pomenovania pre Rusínov by mali byť takéto: Rusíni (Rusnaky, Karpatorosy, Pujďaci).

s. 56, odsek 1 Vynechajte legendu o Koriatovičovi a 40 000 osadníkov. Namiesto nej spomeňte pomoc, ktorú Koriatovič poskytol pri zriadení baziliánskeho kláštora v Krásnom Brode.

s. 56 Malo by byť: Kyjevská Rus – najstarší štát, ktorý sa v 9. – 13. storočí ... rozpadol na viacero kniežactiev ...

s. 61, odsek 2 Vynechajte tento odsek. Ruský Kazimír, Ruská Voľa, atď. nemajú nič spoločné s Ruskom.

s. 62 Pomenovanie Rus' je škandinávského, resp. slovan-ského pôvodu, nie gréckeho.

s. 73, odsek 2 Ukrajinci pojem Karpatská Rus nikdy nepoužívali. Používali ho ruskí učenci v 19. storočí a používajú ho súčasní karpatsko-rusínski spisovatelia. Pre Rusov tento pojem vyjadruje, že západná Ukrajina je Karpatská Rus'.

s. 73, odseky 3 – 4 Úplne oba odseky vynechajte a namiesto nich napíšte o mnohých ukrajinských učencoch, učiteľoch, kňazoch a kultúrnych aktivistoch, ktorí prišli do

Podkarpatskej Rusi v 20. rokoch 20. storočia a pomohli spropagovať ukrajinské hnutie.

s. 73, odsek 1 Nepoužívajte pojem Ukrajinci-Rusíni (ukrajinsko-rusínsky). Takýto národ, resp. kultúra neexistuje.

s. 81, odsek 1: Píše sa tu o približne 3000 Židoch, ale na strane 6 sa udáva počet 5200. V údajoch zo sčítania ľudu na Slovensku z roku 2011 možno nájsť len 631 Židov. Údaje sa musia zhodovať.

s. 83 Niekde by sa mala vyskytnúť aj zmienka o jidiš – tradičnom jazyku aškenázskych Židov, hoci hebrejčina bola ich liturgickým jazykom.

s. 102 Tabuľka s bežnými frázami by mala obsahovať jazyky, ktorými hovoria najväčšie národnostné menšiny Slovenska: Maďari, Rómovia, Rusíni, Česi, Ukrajinci a Nemci. Vynechajte bulharčinu, chorvátčinu, poľštinu.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, член Выбору про народностны меншыны і етнічны группы

Одбыло ся 30-те засідання Выбору про народностны меншыны і етнічны группы

5-го септембра 2018-го року в братіславскім владнім готелі „Bôrik“ проходило 30-те засідання Выбору про народностны меншыны і етнічны группы. Засідання ся одбыло в згоді з новым Штатутом і порядком їднання выбору, подля котрого має меншыновий орган дві коморы.

На участных засідання чекало десять пунктів програму. Меджі найважнішы пункты належала інформація о діяльності Фонду на підпору культуры народностных меншын ці інформація о приправі методікы списованя насеління у 2021-ім році, но выбор говорив і о приготівлєванім учебнику, котрый бы мав розшырити знаня школярів о народностных меншынах на Словакії.

З фондом не суть меншыны спокійны

Хоць на засіданю не був участный **Норберт Молнар**, директор Фонду на підпору культуры народностных меншын, котрый ся за неучасть оправдав, представителі меншын дістали інформацію о фунгованю той інституції, котра забезпечує фінанцованя меншыновой культуры.

Як інформовала участных робітнічка фонду, ку 5-му септембру 2018-го року было із 1458 проєктів схвалєных про вшыткы меншыны доведна підписаных лем 356 проєктів. То значить, же лем тому числу проєктів вже были загнаны грошы на реалізацію. Русиньска меншына мала на 2018-ый рік схвалєных 134 проєктів, підписаных было затля лем 33. При тій інформації треба спомянути, же в підписаных проєктах, котры уж мають грошы, не є якбач ани єден проєкт з области періодичной преси і медій, якы діють цілорічно. Проєкт дотеперь не має підписаний двойтыжденник *НН інфо Русин*, *радіо Русин ФМ*, часопис *Русин*, грошы затля не пришли ани на дакотры книжки ці на сторінку „*rusyn.sk*“.

Ліпше на тім не суть ани іншы меншыны. Малярська народностна меншына мала ку тій даті із 851 схвалєных проєктів выплаченых лем 88, російська меншына із 25 проєктів лем 3, в катастрофічнім ставі суть проєкты польской меншыны, котра мала схвалєных 42 проєктів і має выплачены лем 3 проєкты.

На основі тых фактів членове меншын конштатовали велику неспокійність з роботом фонду. Прічінов такой сітуації є в першім шорі персоналне піддімензованя інституції, коли на проєктах роблять лем штирьме робітници, з чого двома суть на проєктах малярської меншыны а двома на остатніх проєктах, а таксамо і велика бірокрація коло проєктів. Зато Выбор про народностны меншыны і етнічны группы **прияв узнесіння, в котрім, окрем неспокійности, апелує на директора і Справну раду Фонду на підпору культуры народностных меншын, жебы ся зробила направа приятєм потрібных кроків на ускоріння актуального**

процесу, і жебы ся в далшій періоді персонално посилнив фонд і спростив ся адміністративный процес. Выбор апеловав на словацьку владу, жебы прияла добры легіслативны крокы з цілєм, абы ся подобны проблемы не повторяли, включно того, жебы были зроблены системовы зміны.

Представитель русиньской народностной меншыны у выборі – **Петро Медвідь** в пленумі знова высловив думку, же функчным системовым кроком, котрый бы забезпечив, жебы тоты проблемы з фінанціями не были каждый рік, є лем **вытворіння меншынових самосправ**. Председа выбору, котрым є уповномочений влады Словацькой републікы про народностны меншыны і етнічны группы **Ласло Буковський** в діскусії підкреслив, же фонд іщі не є випробованый, кедьже іде о нову інституцію, котра выникла лем минулый рік, і так затля не мож жадати зряджіння чогось нового, але треба робити на тім, жебы фонд фунговав ліпше.

О списованю іщі не є вирішено

На выборі была участвна і представителька Штатістичного уряду Словацькой републікы **Людміла Іванчікова**, котра інформовала участных о стрічах і роботі експертной группы, яка має на старости приготівлєня методікы списованя насеління у 2021-ім році.

Експертна група мала дотеперь 4 засідання і робить з двома концептами методікы. Першым концептом є стара методіка хоснована на Словакії дотеперь, де чоловік зазначить приналежність ку народности – єдній. Другым є уможніня зазначити собі веце народностей. Таксамо група діскутовала о тім, як зберати

дані о языку – ці подля старой методіки, де чоловік зазначить материнський язык, або будуть вопросы поставлены інакше.

Русинська народність меншина має в експертній групі свою представительку **Таню Рундесову**, і Русини суть за те, жебы методіка списованя была така, як і дотепер – як в области збераня даных о народности, так і в области збераня даных о языку. Таку концепцію хоче заховати і Штатистичный уряд Словацькой републіки. Уряд уповномоченого про народностны меншыны просаджує нову концепцію, значить можность зазначити веце ідентит, а таксамо інакше формуловати вопросы о языку.

Група оловила Штатистичны уряды в Чеській републіці, Мадярьску і Польщі, де ся робило списованя подля методіки, яка ся тепер хоче просадити і на Словакії, уж в минулости, з цілём здобыти інформації о їх скушеностях з таков методіков, і ці в ній будуть продовжати і в слідуячім списованю. Тоты інформації будуть схоснованы при далшій рішіню о тім, яким способом ся буде робити списованя насеління на Словакії о три роки.

Далша стріча експертной групи має быти в **септембрі** (позн. ред.: інформація к 5. септембру 2018). Рішіння о тім, яков методіков ся буде робити списованя, мусить быти зроблене до кінця 2018-го року. О результатах їднань групи будуть членове народностного вибору інформованы на далшій засіданю, котре ся одбуде в **новембрі**. Покля ся приступить ку новій концепції, меншыны чекать далша робота – зробити освіту меджі людьми своєї народности. Буде треба выяснити, як правильно выповняти документи списованя, жебы коло того не був хаос і списованя насеління не скінчило про дакотры меншыны стратами на кількості, спрічиненыма непорозумлінём вопросов.

Критіка учебника

Членове вибору здобыли на засіданю і інформацію о приготівленім учебнику *Зознамме ся, народностны меншыны (Zoznámmе sa, národnostné menšiny)*. Актуалну верзію, котра бы мала іти на схваління, вказала участным **Марія Прекоп**, генерална директорка Секції народностной і інклузивной освіти, котра є під Міністерством школьства, науки, баданя і шпорту Словацькой републіки.

Як інформовала **Марія Прекоп**, учебник, котрый мав быти про школярів основных школ, вдяка тому, же був написаний комплікованым штілом і тексти не одповідають віковій категорії дітей школьського віку, мав бы ся наконець стати лем приручником про учітелів, із котрого будуть школярів учіти о меншынах. Про школярів бы мали пізніше быти зроблены на основі книжки **робочі листы**.

З текстами в учебнику, котрый ся тепер має стати лем приручником про педагогів, мала проблем мадярьска і хорватська меншина, а таксамо ай русинська меншыма.

Як припомянув **Петро Медвідь**, хоць были професором **Павлом Робертом Магочієм** і доцентков **Ан-**

нов Плішковов, які здповідали за текст о Русинах, загнаны критичны позначкы односно тексту о Українцях, котрый був зроблений із текстів **Мірослава Спополигы**, не вшиткы были цалком акцептованы. Ку текстам ся критично высловила і Словацька академія наук. Наперек тому, главно в передслові учебника найдемо розлічны контрверзны інформації. Русини і Українці мають в книжці окремы капітолы, но на зачатку книжки можемо відіти єден абзац о „Русинах і Українцях“ на Словакії, хоць вшиткы остатні меншыны мають окремы абзацы. Дочітаме ся, же тоты меншыны „суть єдного походжіня“ і під тым мож відіти мапу насеління „Русинів і Українців“, бо як пише автор передслова „не мож точно встановити лем русиньскы і лем україньскы села“.

Представитель русиньской меншыны повів, же покля бы книжка, котра має учіти о меншынах діти, вышла в такій подобі, котра презентує лож, українізачну політику односно Русинів, котра презентує штось, што не є в згоді з легіслативов Словакії, яка признавать дві окремы меншыны – Русинів і Українців, Русини будуть проти того протестовати і будуть жадати стягнути такого учебника зо школ. Наспак, представитель україньской меншыны **Павло Богдан** повів, же вопрос Русинів і Українців є лем приате „політику“, але „наука говорить інакше“. Медвідь Богданови припомянув, же наука говорить тото саме, бо критичне становиско ку такому тексту дала і Словацька академія наук.

На основі дискусії **Марія Прекоп** приобіцяла, же членам вибору буде загнаний цілий текст актуальной верзії книжки і будуть мочи іщі перед тым, як ся учебник схвалить, дати пропозиції на оправу тексту.

О стрічі з представителями народностных музеїв

Выбор таксамо на засіданю проїднав і взяв до увагы **Інформацію о повніню Акчного плану охрани прав особ, котры принадлежать к народностным меншынам і етнічным групам на Словакії на роки 2016 – 2020**. В рамках пункту Різне – была проїднана і інформація о процесі і приготівленю Справи о ставі хоснованя языків народностных меншын.

Як были членове вибору інформованы, дня **26-го септемра** (позн. ред.: інформація к 5. септембру 2018) ся одбуде стріча представителів народностных меншын з генералным директором Словацького народного музея у Братіславі і директорами окремых народностных музеїв за участи уповномоченого про меншыны, жебы обговорити проблематіку тых музеїв. Стрічу наплановав **Ласло Буковский** на основі жадань із боку меншын, котры конштатовали неспокійность з фунгованём своїх музеїв і хотять реалны рішіння і зміны. За русиньску народностну меншыну буде на стрічі участный **Ян Липиньский**. Липиньский був на стрічу пропонований членами вибору **Петром Медвідём** і **Міланом Яном Піліпом**.

(Жрідло: лем.фм)

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2018 ч. 5

Дорогі читателі,

про русинську літературу є кожна нова видана книжка таким малым святом. В п'яти тогорічнім Поздравліню Русинів маємо тую честь, представити Вам не лем єдну, але такой штири книжки од наших реномованых писателів!

Миколай Ксеняк приносить різнороду збірку куртой поезії і прозы під назвом **Недоповіджене**, котру адресує нелем Русинам, але і кождому чоловікови, котрый ся не боїть крітичних слов. **Штефан Смолей** (ниже приносиме коротку інформацію о нїм як юбілантови) дотримав обіцяне і видав **Записки обычного вояка**, свого камарата із повинной воєньской службы. Од крітики і меланхолії ся пересуваме к збірці гумору і сатіри **Осифа Кудзея** з параднов назвов **Цукер, мед і фефферонки**. Окоштуєте? А на-конець є ту **Юрко Харитун**, котрый хоче дітєм полегшыти зачаток школьського рока книжков **Діагноза: Фіглі про діти**.

Русинська література ся пише і видавать, жыє і розвивать ся. На Вас читателях зістало лем читати.

Мгр. Міхал ПАВЛІЧ, ПгД.,

Центер языків і култур народностных меншын – Інштитуту русиньского языка і културы ПУ

Выголошенный 5. Літературный конкурс Марії Мальцовой

Од 6. септембра до 28. новембра 2018 Споллок русиньских писателів Словеньска у сполупраці з Академією русиньской културы в СР і Інштитутом русиньского языка і културы Пряшівской універзіты в Пряшові випишує **5. рочник Літературного конкурзу Марії Мальцовой** на найліпшы творы в области поезії, прозы, есеїв і драмы в літературнім русиньскім языку.

Оригіналны літературны творы в розсягу од 10 до 20 сторінок тексту (непублікованы) може послати на адресу: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., Інштитут русиньского языка і културы ПУ, уліця 17. новембра ч. 15, 080 01 Пряшів** кождый автор од 18. року свого віку, жыючий в Словацькій републіці. Конкурс є анонімный, то значить, же кождый автор до обалкы з літературным твором вложит іщі єдну заліплєну обалку, в якій буде єго мєно, призви́ско, адреса і фото-портрет. Обалкы з мєнами і призви́сками будуть розбалєны председом пороты по оцінїню конкурзу (буде го оцінєвати тройчленна порота). Выголошїня выслідків конкурзу ся одбуде в послїднім тыждню децембра 2018. Найліпшы роботы, выбраны одборнов пороты, будуть наслідно оцінены і опублікованы в часописі Русин.

**Приправный выбор
літературного конкурзу**

Миколай КСЕНЯК

Передволебне кредо

Віками кламаний Русине,
по сторочах ся уж поуч
і дай ся в парламентных вольбах
на перше місце!
Дай ся
на найвысший пєдестал.
Дай там своє Я,
свій род, народность
а не – як дотеперь –
лем політікарчіня,
пінязі і баламучіня.
Вірь, лем через своє Я
перестанеш быти про іншых
слуга,
і лем через своє Я
доцілиш
повну рівноправность
Русинів.

Пес і Мотыль

Нихто не споминать,
жебы в маю розквітнута
черешня, сливка
од жалю плакала
і Чоловіка проклянала.
– Хто вам уквивдив,
хто ублизыв? –
прибіг ку нещастным
Пес-санітарь таркастый.
– Колись, санітарю,
нас облїтовали
усиловны пчолкы,
гуняты чмілі, осы.

І серенады нам грали
і опелёвали,
а теперь
широко-далеко ниhto,
всягды пусто, німо.
Без пчол наші квіткы
зістануть порожні,
о день, о два будуть згниты...
– Чоловік є ку природі
безсердечный і хамтивый, –
придав ся Мотыль з пупавы, –
він уж скантрив
і звів зо світа,
і хрущів, і жабы,
і саламандры...
– Тото не смієме
довше терпіти! –
злостить ся санітарь.
– Нічіня мусиме заставити!
Гнедь і дораз!
Інакше
нам грозить катастрофа.
Зато уж днесь
підеме остро протестовати,
правду нічітелёви
до очей выкрічати:
„Ты єсь,
Номо sapiens,
розум стратив?
Ці тя сомар
по челі копытом трафив,
же так немилосердно
природу денно
девастуєш,
руйнуєш
ганебно, гыдко
наш
і свій жывот?“
– Санітарю, ты-сь
приятель Чоловіка, –
роздумує Мотыль, –
ты го познаш найліпше.
Повідж мі,
віриш іщі,
же наш протест
Номо sapiens
выслухать,
щіро прийме
і конечно
уж змудріє?!

Навертаня

Образ Кривый ярк Дезідерія Миллого в Музея української культури у Свіднику дуркнув до брата Токаїка.

– То нам порядно гібридны розум побаламутили,
кедь сьме ся дали до той інштитуції выставити.

– Жаль, были і такы розколысаны роки, но настав
час ся спамятати, з тых панелів ся одкапчати і ку
своім до Музея русиньской культуры ся побрати.

– Чом лем вы? – озвали ся образы Весна і Камінь.
І мы Миллого діткы. Мы тыж хочеме ку своім. Там є
наше місце, там наші просторы.

– Та не вагайме!

І выкочіли ку родным.

x x x

**Музею русиньскый,
отворь брану,
готуй хліб, сіль
і найкрасшы жывы квіткы,
бо ся ті вертають
сынове і дівкы.**

Кобра душу опалює

Кобра ся натягла на грубий конарь строму і на со-
нечку ся безстаростно выгрівать.

– Опалюєш ся? – прилетів із сосны голос Орїшка.

– То ты, маленький? Я – же хто такый звездавый.

– Интересує ня, накілько твоя скоро уж і так мно-
гофаревна мозаїка.

– Теперь, Орїшку, облагороджую душу.

– Не выдумуй! Ты не маєш душу. А кобы так было,
та є чорна, є – самый грїх.

– Твое думаня, пташку, передпотопне, заостале.

– Деже! Ты і днесь на грїшны стежки зводиш і дів-
чата, і невісты, і хлопців... Же ся не ганьбиш!

– Вшытко, Орїшку, ся дасть вычістити, квітков,
перлами загладити, язвы вычакати...

– Але ты не маєш душу, ани сумління, – рубать наз-
лощенный Орїшок.

– То не правда. Я вшытко мам, – сычіть Кобра.

– Як можеш дашто таке...

– Мам! Ту є! Подь ся пересвідчіти.

Ту Кобра настерж отворила уста.

Орїшок злетів, до рота ся посмотрив і скоро остов-
пів: під їдоватым жалом зретьельно увідів чісло бан-
кового рахунку.

То Орїшка так шоковало, же ся дав до плачу.

– Якы іщі періпетії чекають нашу моралку?

Пес і камера

Лежыть Пес-стражця при буді і оцінює свою сіту-
ацію.

– Тото місце про мое посланя є парадне. Віджу
двір, загороду, входы... Плїт є певный, высокый. Я
зрак мам острый, ногы як блеск... Ани мышка ся не
перешмыкне, ани пташок не перелетить, жебы то

моє око в тім моменті не зареєстровало. Маїтель є з моєв службов спокійный і добрі ся о мене старать.

Але – признам ся – недавно ня назлостив, накілько до коруны липы дав намонтовати скрыту камеру. Чом? Уж мі не довірює? Тадь іщі ани раз жадный злодій ся не оповажив... І бодай бы! Мої зубы бы му нелем ногавкы, но і задніцю... Істо бы од страху пустив рідке до гач. А предці намонтовав тото противне чудо.

А оно ня знервознює і уражать мою достойность. Чом оно мать філмовати каждый мій крок, każde махнута хвостом?

Но нач тоту окату без нюху і слуху потребує? Не буде то нагодов прото, – пес ся фіглярьскы усміхнув, – же хоче знати, хто ёго дім навщівлює, кедь він на пару днів з дому одыйде?

Хыбаль так. Є то можне, бо я, хоць многих гостей познам і на них не брешу, але їх мена і чом пані дому їх сердечно вітать, чім їх гостить, тото маїтелёви повісти не знам. Ани евіденцію не веду, хто коли приходить, коли одыйде.

То ани не є в моїй компетнціі. А я дотримую правило: «Не сунь носа до чужого проса!» Здасть ся мі, же єм розлуців гаданку уміщену в коруні строму. Прото ся мі і нервы успокоїли.

Лежыть спокійно стражця при буді і в духу маїтелёви обіцять, же одтеперь ся на нёго не буде скаржити а камеру буде сполягливо стражити.

(Миколай Ксеняк: *Недоповіджене*,
Академія русиньской културы в СР, 2018)

Штефан СМОЛЕЙ

Ганька і Іван

Были камаратя.
Довєдна ходили
до школы, і дома
ведно ся сходили.
Може уж в тых роках
до ока сі впали...
но велёраз старшы
з них ся высмівали.
Чім дале, частіше
ведно ся стрічали,
єдно без другого
быти уж не знали.

Обычайны люде –
з села походили.
Они обидвое
лем о щастю снили.
Щастя ?
Яке їм тогдашня
доба понукала?
Велёраз їх тужбы
сповнити не дала.

Так даяк зачала
Іванова знамость
із Ганьков міленьков.
А істо і любов,
може і ненависть.
Ненависть?
Та чом бы їх, Боже,
ненависть мучіла?
Меджі нима двома
лем злагода была.

Не є любов
без ненависти.

В ненависти каждый
може выповісти
тото, што другыраз
не міг бы повісти.
В слабій хвілі болю
Іван вшытко з сердца
змученого вылляв.

Любов? Не є любов
без ненависти.
Кедь ся переконать,
тогда мож повісти,
же не є прекажок,
котры бы бранили
двом молодым людём,
жебы ся любили.

А Іван із Ганьков
много пережыли.
Хоць ся барз любили,
часто і плакали.
Може і ненависть,
і злобу здолали.
Зато такы щастны
ведно собі жыли.

Новый воєньскый жывот

Першы день при войску

В першы день почас особного вольна ся Іван Верьба понагляв на учебню. Сидів за великым столом і роздумовав о тім, што ся із ним робило, што уж в тот першы день при войску стиг пережыти.

Мусив посидіти, подумати і в своїй голові вшытко зрівнати. Став думати на свою Ганьку, але і на своїх дома – на мамку, нянька, але і на камаратів, котры го спровадили аж до Лабірця ку машині і на розлучку замахали.

В першім писмі своїй Ганьці, окрім іншого писав:

Ганько моя!

Сам не знам, як бы єм мав зачати писати, хотів бы єм штонайвеце в тім моім першім писмі од войска Тобі написати.

На самый перед ся Ті хочу оправдати. Перебач мі (хоць то не была лем моя вина), же коло нашого воза сьме ся так наскоро розлучіли. При моім одході з дому єм мусив сидіти на нашім возі, але тебе єм іщі відів стояти на боці. Відів єм, як єсь із руками втерала слызы, котры Ті стікали по лицях. Я думав, же на нашу послідню розлучку перед моім одходом з дому прийдеш скорше. Думав єм, же будеме мати веце часу поговорити, што ся не стало.

Зохабме вшытко так, як уж ся одбыло. Уж суть за нами тоты хвілі, але теперь настали іщі гіршы про нас обох, про наш далшый жывот. Як буде дале?

Два роки є довый час. Через вшытко, і неприємны хвілі, котры сьме обоє мусили дотеперь пережыти, на самый перед хочу ся тя позвідовати: Будеш на мене чекати??? Кедь гей, дай мі в Твоім писмі чім скорше о тім знати.

Я можу лем тільки написати, же Ті од войска буду часто писма посылати. Теперь ся ходем в моїх думках розлучіме. Напиш мі!

Буду каждый день чекати на твою одповідь.

Іван

*Уж ту не вытримам
довше без ней быти."*

„Вытримаш, вытримаш."

Стали ся сміяти:

*„Мав єсь єй зо собов
до касарень взяти!"*

Тужу за тобов

*Зохабити вшытко
ку тобі утечі?*

*Думам, што бы было
із так куртой стрічі?*

*На день, може на два,
довша бы не была.*

*Істо бы шандарьска
глядка єй скончіла.*

*Наступив бы-м басу,
щі бы гірше было,*

*моє сердце бы там
щі гірше терпіло.*

*Не дасть ся, не можу
штось таке зробити.*

*Обоє мусиме
вшытко вытерпіти.*

Нещастна прогулька

В єден літній день по обіді Їрка, Іван, Ічо, Йожко, Павел, Владо і я сьме мали по службі вольно. Вышли сьме на двір і догваряли ся, што будеме робити.

Вонка був красний час, в корчмі сидіти ся нам не хотіло, хоць бы сьме може і по пиві выпили. Але ани по місті ся нам не хотіло ходити. Уж там про нас не было ніч інтересного.

Так сьме ся договорили, же підеме на прогульку до ліса. Там буде холодок, буде ся нам добрі ходити. Може найдеме і малины, може іщі і ягоди.

По куртім ходжіню вытоптанов дражков через луку, были сьме під лісом. Хоць уж в тім лісі єм був веце раз, все мі припоминав наш домашній ліс –Шымів. Были в нім грубы буки, а высше того ліса ся находила рубань зароснута малинічом, а із краю і ягодиском. Было добрі назберати там ягід і малин. Вышли сьме до ліса. Наш камарат Ічо став выстраяти чуда. Понагляв оперед нас, скрыв ся за грубого бука, хотів нас выстрашити.

Скрывав ся і в крякох. А все хотів штось чудне выдумати і доказати. Было видно на нім, же із прогульки лісом мав велику радість.

Вышли сьме до рубани. Малины уж дозрівали, были там і ягоди. Также каждый з нас тых плодів міг ся наїсти до сыта. Недалеко драгы сьме обявили звернутого бука. Посідали сьме на єден грубший конарь і оддыховали по збераню малин і ягід. Ічо нас став гомбати. Ёму ся не хотіло ани минуту із нами

Сніговы ремінісценції: На стойці

Быв єм сам на стражі. Вонка была крута зима, падав сніг. Каждый крок був тяжкий. Снігу прибывало. В такім зимнім часі стояв єм на стойці. Чоловік бы тому ани не вірив, кільки сил, намагы требало выдати, жебы чоловік снігом пару кроків зробив. Ходив єм по снігу, западаний снігом, як снігуляк. В руках єм тримав холодный самопал. Думам: „Хлопе, вытрим! Вытрим! Ты вояк."

По стойці єм пришов до теплої стражніці. Визлік єм ся, став собі близко ку окну. Смотрив єм через окно і проклинав того, хто выдумав про нас – про людей войну.

Дні втікають помаленькы

*Знаш, як помаленькы
тоты дні втікають?*

„Чом єсь такий смутный?"

Хлопці ся звідують.

*„Хлопці, што вам буду
о тім говорити?*

*Кедь я фрайрочку
мусив зохабити.*

*Дома зохабити,
тяжко без ній жыти.*

посидіти. Нас зохабив сидіти, а сам одбіг горі лісом. Скоро ся вернув із даяким конарём.

Уж сьме ся рихтовали іти знова долов лісом, но Ічо зачав скакати з недалекого пнячка. Хотів скоčiti штонайдале. Скакав уж третій раз, як доскочів на камінь. Зейкнув, і став од болести сычати. Лівов ногов не міг гнути. Наперд сьме думали, же фіглює.

Пришли сьме ку нёму. Лежав на землі. Выстрашений позерав на нас, бо сам не знав, што із ним буде. Як із ліса зыйде на єдній нозі.

Догварили сьме ся, же про нёго мусиме зробити носітка. Повытягвали сьме ремені із ногавиць. Наперед сьме в лісі понаходили рівны конарі, Ічову ногу подля нашої можности скапачали ремінём до конарів. Придав ся ай тот Ічів, котрый приніс із своєї прогульки по лісі.

Довго нам тримало, покы сьме понаходили шось ясуче на носітка. Із вшеліякыма – і тонкыма березовыма конариками сьме якость позвязовали провізорны носітка, на котры сьме Іча положили.

Помалы сьме з ним сходили драгов долов лісом. В нешіню сьме ся черяли, як ся дало. Їрка Ічови зачав догваряти:

„Ічу, радше собі заспівай, як маш нам ту од болести сычати.

Помалше і осторожніше із тобов таков лісн

драгов ся не дасть крачати.“

„Їрко, Їрко, як ся тобі добрі говорять. Але што буде із моєв ногов? Як буду ходити?“

„Но, Ічу, не мав єсь тільки бігати, нога могла быти в порядку. Твоя хыба. Теперь собі полежиш. Што кедь нога буде поламана? А твоя Руженка буде міцно скламана. На ранде тя піде заступити

Йожко.“

„Барз добрі ся ті сміяти із мене, пане учітелю. Праві, же мам в суботу договорене ранде. Як там піду? Што теперь зробити? Она ня буде чекати, а я буду лежати на ошетровни.“

Ішли сьме дале. Ічо лежав на носітках, по раз піднимав голову, позерав на свою болячу ногу.

Знесли сьме го ку главній дразі. Як бы на щастя, за драгов ся вертало пару вояків до наших касарень. Одказали сьме на воєньску санітку.

Довго сьме іщі сиділи на шкарпі коло драгы, покы сьме збачили іти драгов од міста воєньску санітку.

До санітки сьме Іча наложыли, і самы посідали коло нёго. В санітці сьме роздумовали і меджі собов ся догваряли о нашій нещастній прогульці в лісі. Чоловік сам не може знати, де го стрітить нещастя. А оно чоловіка не мине.

(Штефан Смолей: *Записки обычного вояка*, Академія русиньской културы в СР, 2018)

Осиф КУДЗЕЙ

Сліпота

Єдного дня Шімпанз Ленё привів з торгу домів Коня. Як го увідила жена, рекла: „Ты, налпо шалена, пакуй ся з ним з двора вон – тадь він сліпый як патрон!“

Шімпанз на то: „Момент, Анцё“, – і пустив Коня з оглавця. Тот ерджыть: „Ігі-гі, гура!“ „Видиш?“ – рік він жені важно, – „він не сліпый, но одважный!“

**Дахто є така натура,
же бє головов до мура,
жебы вказав, люде мілы,
кілько в нїм смілости, силы.
Но сліпе геройство тото
нераз гранічить з дурнотов.**

Пародія

В летадлі од Антонова летять Рус, Німець і Словак. Пілот лем ручки заломить: „Мамко моя, зась вы трёми?“

**Тыж мате поверьх головы
смішных пригод летадловых?**

Бумеранг

**В скромній хыжці під Магуров
жыла гінджібаба з Коцуром.
Раз на гачок в Морьскім очку
хопила злату Рыбочку.
Тота добрачка од кости
понукла їй три можности.**

Што просила? То річ ясна:
„Няй з нёй буде дівка красна,
з хыжки няй є палац златый,
а з Коцура – принц богатый.
Рыбка ся дала до діла
і стало ся, як хотіла.

Красавиця іде домів
а там днука в златім домі
прінц ей чекать при дівані
і смутно говорить пані:

„Видиш, требало ня дати
у марцу выкастровати?!“

**За раны під пас нерідко
самы несеме наслідкы.**

Свекры

Єдного дня по фотбалі
в корчмі близко Рачі
коло пива балакали
два свіжы женачі.

„Моя свекра“, – гварить єден,
„сотворіня благе –
ніч плане мі не выведе,
є з ній, просто, ангел.“

Другый повідать: „До ґуты,
тота моя жыван,
мам з нёв море баламуты –
она іщі жыва.“

Поучіня просто ріскну
(платить і нарубы):
Хочеш свекру некофліктну? –
Не щірь на ню зубы.

**Світло не дружить з тунелом,
хворота зо шпортом...
Кедь хочеш жыти з ангелом,
та не пактуй з чортом.**

**А наконець про істоту
додавам як автор:
Пунц ангельскому жывоту
бабрать людський фактор.**

Реакція

У Снині під Вігорлатом
стрітив ся Шwab з камаратом
і гварить нетерпезливо:
„Што, не зайдеме на пиво?“

Одповідь была експресна:
„Подьме, пересвідчів єсь ня.“

**Хто мать ганьбу аж десь в пяті,
не дасть ся двараз нукати.**

Патріотизм

Як панови Заграєви
похворіло сердце,
зашов з тым ку докторови,
а тот му дав рецепт:

„Жадна ціґаретля, кава,
жадна солонина,
жадна сіль, бо є нездрава,
ани квапка вина!“

Дісту тримайте строго
до посліднєй точки,
іншак підете, небого,
пахати фіалочки!“

„Пане доктор, меджі нами,
вопрос вам положу:
А любити ся з женами,
тото іщі можу?“

Доктор ся усміхнув любо:
„Но, пане Заграю,
вам уж зіставать лем любов
ку родному краю.“

**В нашім краю ний не несуть
штафету подобны –
своє люблять аж як не суть
на інше способны.**

**Добрый патріот активный
і як мать вік продуктивный.**

Новинкы

На Studium Ruthenorum
в літі до Пряшова
пришла з области Тімору
пані Джілл Свистова.

Ту лектор давать заданя:
„Принесьте новинкы,

читати зачнеме зрана
з них текст помаленькы."

Рано там пані Свистова
мало не плакала:
„Не розумлю ани слова,
дарьмо-м пробовала."

„Што сьте купили за пресу?" –
тішать Тіморчанку.
„Но та ЎЈ SZO собі несучи,
што мали ту в станку."

**Якы на нас може мати
наш родак споминкы,
кедь лем де-ту мож дістати
русиньскы новинкы.**

„З'їдз сі тоту губку руду," –
не дасть ся Ілонка.
„Нянько гварив, же я буду
мати мандлі вонка."

Мы в краю коло Домашы
(так радять фахманы)
їджем радше плоды нашы,
не ківі, бананы...

**З екзотичной овоцины
є в брісі чістярня,
а домашні вітаміны
кыснуть в палінчарнях.**

(Осиф Кудзей: *Цукер, мед і фефферонкы*, Академія
русиньской културы в СР, 2018, ілюстрації: А. З.)

Нерозважность

Близко млакы в холодочку
сидить Жабка на листочку,
згоры на ню крічить Каня:
„Жабко, втеч, віджу Боцана!"

Но Жабка то не мать в плані
а так одказує Кані:
„Я ся го не бою, тетко –
каждый день беру таблетки."

Де гормоны берут тайно
Жабкы в низкім віку,
по свадьбі не є звычайно
ку початку ліку.

Смеч

При грах малых дітей в школі
Анька з Третей Лігы
похвалила ся Ілонці:
„Ге-ге, маю фігы."

Юрко ХАРИТУН

Фіглї про діти

– Пане учітелю, я йду до школы нескоро. Не знаю што
ся стало. Родічі одышли до роботы. Маєме будік, што і
корову збудить, а я го не чув.
– Повідж родічам, жебы ті купили такый будік, што і со-
мара збудить!

– Мама мене барз любить, – хвалить ся Іванко.
– Ты мусиш быти добрый.
– Мама вымінила вже трех татів, а мене все собі зохабить.

– Чом каждый мусить мати родный лист?
– Кебы хтось забыв коли ся народив, та бы не знав коли
ся народив, – одповів дїтвак із задней лавкы.

– Тето, кедь варите шпенатову поливку, а ваш Іванко не
хоче їсти, што потім дістане?
– Варіхов по голові!

Петрик прийде із школы домів і говорить мамі:
– Мамо, пштрос є такый, же зле видить і што му дадуть,
то зість.
– Хлопче мій, кебы був наш нянько такый!

– Моя мама была барз зла!
– Што ся стало?
– Я їй купив прекрасный калап...
– Могла ся потїшыти.
– Гей, але то не був калап на голову, але на ночну лампу.

До корчмы вбїгне хлопчїк:
– Няньку, наш кїнь копнув сусїдку!
Нянько сидить, ани ся не двигне.
– Чуєте, наш кїнь копнув сусїдку!
– Што тїлько ревеш! Добрі чую! Мене болять зубы, та ся не можу смїяти.

– Тето, маєте оргованову сорочку?
– Оргованову? Таку не маєме!
– А ту у вітринї є.
– Хлопче, то біла.
– А вы іщі не відїли білий оргован!

– Школярї, што то значить, коли за меном писателя суть чїсла: 1877 – 1924?
– Пане учїтелю, то буде чїсло єго мобїльного телефону.

– Кїлько заробить твій отець, што продає вино?
– На винї не заробить ани центик, але на водї, яку до вина доливають.

– Ты ся ани не признав мамї, же-сь выграв велє євр на шпортцї?
– Я ся не міг признати, бо то бы была дома битка!

– За выгру битка?
– Мама бы ся просила кому єм вытяг з кешенї євра на тікет.

Шофер стоїть коло попсutoго авта і просить ся хлопця:
– Не знаєш у вашім селї даяких автомеханїків?
– Мы маєме лем грекокатоликів?

– Через вакації може з вас хтось був коло моря. Можете принести до школы сувениры?
– Я бы принїс, але не можу.
– А чом?
– Нянько їх выпив.

– Маєш шумну шапку. То мама тї таку выбрала?
– Я сам.
– А коли?
– Як мї упала до заходовой миски.

– Мамо, чом я мушу їсти обїд лем з ложков?
– Бо маєш діету! Доктор тї наказав взяти до рота штось острого.

(Юрко Харитун: **Дїягноза: Фїглі про дїти**, Академія русиньской культуры в СР, 2018, ілюстрації: А. З.)

Нестор Репела: «Сниют се ми наши горы...»

(До недожитых 95-ых народенин забытого поэта.)

Поет Нестор Репела вертає ся домів. Хоць лем у поетичных шориках. Хоць лем у памняти народній. Лем тільки выпало му щастя. Як одходив на Україну, мав лем 23 роки, на чужині прожив ищи 56. Україна обстала про него чужинув, выдты усе мав тужбу раз ся вернути домів – не сам, але из своєв великов родинув – из жонов Стефанієв, сынами Володєм и Ніколаєм, дівков Аннов, из 9 внуками і 14 правнуками. Старый вожай мав дяку підняти на крыло свій вмореный шор, бо путь до утцівської хыжы він нигда не забывав, знав бы і однайти – а хоць из закрытыма очима! Ушыткой свое житя твердив, же «на чужині, мои діти, все чуже – до смерти!». А у стихах писав лем за милу Отчизну – Лемковину, Лемківський край, горы Карпаты и рідне село – Бінцарову. Тото дає ся взрити у многих стихах: «Лемківщину, рідни краю», «О Бескиды, о Карпаты», «Моя Отчизна далеко», «Притігають мене горы», «Здаво бы се посмотрити», «И хтів бы м си ищи», «У горах Карпатах», «Хтів бы м взрити перелісок», «Жыва давна Лемковина», «Ой, якбы я крыва мав» и други:

*Якбы мі крыва орлины, и міг бы м літати,
Полетів бы м на Родину, си в горы Карпаты.
Якбы я си був пташыном, мивым жайворонком,
Полетів бы м з Лемковину, з рідну ми сторонку.
Ой, якбы я крыва мав, и міг єм літати,
Полетів бы м, засьпівав – Гей, горы Карпаты!
Полетів бы м, засьпівав си пісьню орлину,
И том пісьніом звеселив рідну Лемковину!*
(«Ой, якбы я крыва мав»)

Біографію Нестора Репелы літературознателі ищи лем пишут, по крыхтах зберавучи інформації за його житя. Родив ся він (подля уточненої інформації) **18 августа 1923 року в Бінцаревій на Сандеччині у родині Ніколая и Юстины Репел як старший сын.** (Дівоче прозвище матери – Возняк). Мав Нестор братів – Ніколая и Владимир, сестру Марію. У Бінцаревій Нестор скончив школу. Што было дале – за сесе ниhto ясно не годен уповісти. Але, як сам пригадав у єднім тексті, почас войны жив на Німцях. Як ся там дістав? Ци ищи до войны ишов там заробити даякий гріш, ци, може, німці го забрали у робочі лагры? Десь на Німцях жив и брат му Ніколай; там ся мали можність стрітити, и была то послідна його стріча из братом. Як памнятат Несторова дівка Анна, бо чула то від самого вітця, почас войны жив він у даякій німецькій родині. Похворів ся тогды ци то на сухоты, ци на хронічний бронхіт. Тот німець спас го од смерти, лікувучи псячов (!) мастєв. Межи тым автор у стихові «Спомяне си про старину» писав за долю лемка:

*Австриякы тыж над ним выраблєли геца,
А найбільше юж мав він от Арийца Фрица,
Бо до себе з Німеччину на роботу вытег
Барже більшу пововину Лемківского квите.
Марнував их по Баворах и фабрыках вседиль,
И з концлагеровских дворах як мухы падали.*

По войні Нестор вернув ся у рідне село, айбо вітцьове из дїтьми и инші селські родини уж ся выселили на Україну. Даякий час ся тримав свого села, жив по родичах, а як ся дознав, де суть вітцьове, пішов у 1946 році до них на Кіровоградщину. Як пригадавав сам Нестор Репела, «два тыжні доберал єм ся ріжnymi колейовыми способами, голодный, холодный <...> покля не доіхал єм до остатньої стації, а там двадцет пят кілометрів степом го тото село Плавні»¹. Было то малой село позбоку майбілшого села – Новоандріївки у Кіровоградській області, де знайшли собі пристанок бінцаровяне. Туй родина Репел пережила страшне горе. У фебруару 1946 року умерла сестра, и такой по двох тыжнях умерла мати – не перенесла тото горе.

У 1947 році Нестор Репела пішов до Бережан навщивити далшу родину. Туй він ся стрітив из Стефанієв Трохановськов (31.08.1927р. н.), родом также из Бинцаревой. 9 мая 1947 року вони ся побрали. Выховали трєх дїтей: Владимира (1949 р.н.), Анну (1953 р. н.) и Ніколая (1960 р. н.). Знав Нестор бесідовати по польськы и німецькы; у селі просили го на місто учителя німецького языка до училища, але він ся одказав. Видав, німецька бесіда и спричиняла у памняти тяжкі спомины.

У 1957 році многі бінцаровяне одійшли жити на Донбас; житя там было май супокійной, бо прийшло на Донбас вельо пересельників из других регіонів України и цілого Советського Союза – мож было даяк ся притулити коло них. Але й так треба признати: містное населєня всягде помітовало лемками, поважовало їх за чужинців – на Западнів Україні лемків тримали за «маскалів», а на сході України прозывали їх «бандерами». И не было кому ся поскаржити у тів державі на несправедливость.

Нараз по войні многі пересельники, як увиділи, какой то воно «советское щастя», зачали глядали можність вернути ся домів. Межи ными на западну границу ишов Нестор Репела – «збадати» можливость про свою родину вернути сяна Лемковину, але як увидів, што чинят воякы-пограничники из другыма «мушєныма добровольцями», нараз порозумів, же домів уж ворота не є, треба даяк ся приспособити до тамтешного житя.

Майтяже было тым лемкам-переселникам, хто ся уж позбыв ушыткого свого добытка, надівучи ся як-небудь проскочити через границу. Многі из них повмерали – не пережили першу зиму: «О, тоты то бідакы, подібно як мухы го слоту, тиняли ся по тий Україні, обнищавілы, голы, босы и голодны. Та и барже вшыткы, и я медже нима – з протягнєныма до місцевых людє руками, о ратунок, о миліст, о поміч. <...> Та и были юж и такы, што слова не могли выповісти и руку протягнути. О, было тото вшытко, было го тоты першы роки. Или людє коприву и лободу... и псив и котів. <...> О, долго, долго ходили тоты людє з понурєныма, похнюплєныма головами. Не виділи ни неба, ни сонця. Ни жытя! Неповинныма мучєниками-страждальцями одходили на вічний спочынок. И ниhto не плакал за нима. Слез юж не было на плач!»².

Як пригадує внучка Ірина Амаєва, у листопаді 1957 року Нестор Репела із фамілії пішов слідом за іншими лемками жити на Донбас – у село **Єлизавето-Миколаївка** (Амвросіївський район Донецької області). У селі жили скоро самі лемки. Жила туйна тоді час і жінчина тітка Татяна Трохановська. Туй Нестор Репела поміж своїми людьми прожив остаток життя. Туй робив у колгоспі «40 лет Октября» трактористом, шлосером і скотарем. Мав одзнаки од радянської влади – «Ветеран труда», даякі медалі. **Туй поховали го на селському цвинтарю. Умер Нестор Репела 2 листопада 2002 року.** У селі Єлизавето-Миколаївка ищи живе вдова поета; не так давно вона ся дожила до своїх 90-их народених.

Як переказує внучка Ірина Амаєва (1972 р.н.), дідик усе щось писав, хотів мало говорив, за що пише. Обстали по нєму спомины, стихи, гуморескы... Не так давно нам ся подарило однайти внучку Ірину аж у Росії, де вона давно живе у Ростові-на-Дону. За даякий час внучка пішла додому до матери на рідне село і дашто із рукописів передала нам до Изгладательного центра карпатистики в Ужгороді. Исшыток поетичных творів Нестора Репели (на 316 сторінках) уміщує так оригінальні твори поета, як і його лемківські переклади українських народних співанок, иншакі твори. Поміж оригінальних творів яло бы звернути увагу на науковців-істориків на, так мож повісти, біографічні поеми, у котрых автор описує життя лемків-переселенців. Твори не датовані, але так випозірує, што до грубого исшытка поет зачав переписувати свої твори по паді тоталітаризма, коли ся пробудив карпаторусинський рух і у первинку проваказав ся надій вернути ся додому на Лемковину. Хоць

лем у поетичных шориках! У 1998 році автор щастливо налязав контакт із знаменитим лемківським поетом Петром Трохановським (Мурянков), котрий приходить ся йому далеков родиню і котрий пак приспів ся (за фінансовою поміччю Карпаторусинського изгладательного центра в Америці) до видання першої поетичної книжки Нестора Репели під назвою «Місце при столі» (Крениця – Лігниця, 2001, 76 с.).

Є надій, же у будучности вийдуть нові книжки його поезії. На щастя, рукописи Нестора Репели всокотили ся почас війни на Донбасі, коли там ишли боєві дії. (Село Єлизавето-Миколаївка і тепер ся находитна окупованій території Донецької області). А то значит, же є надій через нові книжки широко познакомити читателя із творчостю малознамого нам талановитого лемківського народного поета Нестора Репели. Того, хто тисячу раз на чужині не давав вмерти лемківській бесіді.

Теперішня публікація поетичных творів є перово на годів інформувати читателя за нові горизонти однайденного творчого спадка унікального самородка лемківської літератури. У перовопублікації твори поета Нестора Репели подаєме в оригіналі – із додержанням авторського стилю і орфографії, не рихтувучи тексти під кодифікований стандарт.

Позначкы:

1 Цитуєме подля видання: Петро Мурянка. Нестор Репела. *In: Нестор Репела. Місце при столі* / Ред. П. Трохановський. Крениця – Лігниця, 2001, с. 71.

2 Там же, с. 72.

Нестор Репела

«Я си Лемко з гір Карпатских – все си Лемком буду...»

Лемківщину, рідни краю

Лемківщину, рідни краю – зелена Кычера,
Не так гнеска юж выглядаш, якась была вчера.
Сева лісом заростають – по самі убоchy,
Часом навет мож почути вовче вите г нocy.
Тай не тоты Лемкы-люде – те гнес заселяют
И не так се Богу молет, як спати лігають.
И не чути твоей мовы, як то было вчера,
Бо Полеки заселили твои міста-сева.
Лемковину, рідни краю, вы, горы Карпаты,
Які ест нам гнеска жаль – як се без нас мате?
Які смуток, же се вас на виват лишыво,
Яка туга та и встыд, же се вас зганьбиво.
О, Карпаты – Лемковину – сторона рідненька,
Як нам без те г серци тяжко, землеце мивенька,
Же без мысли, як то буде, зме те знехтували,
А ты гнеска прост нам того, наш вчынок нездави.
Лемківщину, рідни краю, вы, шумны Бескыды,
де г вас жили наши вітцы – діды и прадіды,
Де славили онивас, як мати дитину,
О, Карпаты, о Бескыды, краю Лемківщина,
Не забыти нам николи те, стороно рідна,
Кожди гнес з нас, хто се чує твоего краю гідным,
повіст з слезми, рідни краю, зелена Кычера,
Не так гнеска юж выглядаш, якась была вчера.

Лемковину, рідни краю, синє небо твое,
Не увидят же юж нигда більше очы мої,
Бо на вікы се лишыво сторону рідненьку,
Лем спомин се зостав в серцех на памет мивеньку.

Як се мате, Сестры-Браты

Як се мате Сестры-Браты, витам Вас сердечні,
Без тот папір погадати ксу з Вами конечні.
Бо як трава росне г маю, пропадат під зиму,
Так и Лемкы погмерають – не буде спомину,
Же жили колыси г сьвітї Люде, Лемком званы,
Тай Лемко-внук своих діти Лемком звац не стане.
Дай Вам Боже, счесьце-здраве, бы сте гоино жили,
И свого свовечканигда бы сте не забыли.
Не цурайтесь, Сестры-Браты, лемківского свова,
Своим дітем прищеплети, як ногы до стова.
Тра Вам ищы з малenькосты, хтовд будете рады,
Як внук буде Вам г старосты по лемківскы радив.
И Вы до не таким свовом – най же г сьвітї знають,
Же лемківском рідном свовом си Лемкы гадають.
И же Лемко був и буде, бо се ним народив,
Той він тыж такі, як люде, як вшыткы народы.
Жычу счесьце, будте здрави, родиню Лемківска,
Не цурайтесь своей мовы – гордині Русинской.

О, горы Карпаты, вы, горы зелены

Я поихав далеко-далеко
От своей отцовской хыжы,
И ніт юж чого се там вертати,
Бо ніт там наших Лемків-люди.

Обчи став мі двір вітцивскі –
Не чути там рідной говірки,
И нихто юж не зробит тераз
Там зимом лемківскы вечірки.

Вшытко зміниво се в горах без нас –
Не тоты люде, хыжы похмурніли,
А лем такыма, якыма были,
Г наши памяти горы се залишыли.

О, горы Карпаты, вы, горы зелены,
Чого вы стоите такы засмучены?
Ци може юж вітер над вами не дує,
Ци може мыслите, де я си вандрую?

А може повісте, чого се так ставо,
Же бідаків Лемків несчесьце спіткаво?
Та ци може Бог дав за кару даяку,
Повічте мі, горы, повічте, за яку?

О горы, повічте мі сердечну правду,
бо сам отповіди я си хтым не найду.

Кобы мі ищи узрити

Меж горами понад ріком г нашим мивым краю
А там рідне сево моє, там я спогледаю
У садочку при потичку там моя хыжина
Жыли там г ні Ненію-мама и ціва родина.
Ой сокове-соковеньку, літаш ты сьвітами
Та принес мі яку новост з Лемковины-мамы,
Як се гнеска горы мают, ялиця-бучина
Ци така, як давно быва, рідна мі хыжина?
А ци стоит при воротах яворик зелени
Та які юж до гнес выріс мі садок моводи?
Кабы мі ищи узрити ту миву родину,
Кабы дома звеселити хоц єдну годину.
Боже з неба високого, зволь се мати гідным,
Жебы м зміг си увидіти свои місця рідны.
Бо неє на сьвіті друга як Неньо и Мама,
Неє г сьвіті мивішого от рідного дома.

Счесьце – то своє родина

Лишыв я рідну хыжину – вітци, сестер-братив,
Тай поихав го чужыну счесьце поглядати.
Лишыв я рідну хыжину на слезу мамину,
Лишыв сві край Лемковину – пішов г Німеччыну.
Але и там дле такого, як я, го не было,
И гірко м банував з того, де се оно діво.
Мыслью си днеми-ночами, хыбаль без не згыну?
Пиду си ищи морями, може го де встріну.
Але тайна сива го сьні дава мысель таку:
Вертай домою зо чужыны – не чемни чловеку.
Бо чужына єст чужына, ніт г ні счесьце твого,
Счесьце – то своє родина – не глядай иншого,

Старай се зліпшыти г двоє, што єст дле те рідным,
Ото и єст счесьце твое, и буд же му вірным.

Здаво бы се посмотрити

Я си Лемко з гір Карпатских – все си Лемком буду,
Я юж тоты горы, лісы нигда не забуду.
Не забуду свого сева – рідну Бінчарову,
Свою хыжу г переліску, стайню и стодову,
Свого поле не забуду, Вozy и Воєнне,
Загубоке и Баниско та и Завоєнне,
Ищи были иншы поле – нич то не забыто,
Де се родив ярец, овес, кромпелі и жыто.
Сад быв велькі, г саді сливы, грушкы и яблоні,
Здаво би се посмотрити хоц раз ищи на ні,
Здаво бы се посмотрити нашы горы, лісы,
Ци сут такы они гнеска, як были колиси.

То хоц бы юж гнет открыли

Хоц бы скорше юж открыли дорогу в Всесьвіті,
То бы зме там полетіли вшыткы Лемкы жыти.
Бо на земли ніт нам місьце – доле осьмішена,
Сирота без счесьце вийсьце Богом залишена.
Полескы нас не гважали – и мавы и стары,
«Русінами» нас вzywали – людми коціой веры.
До Росії поихали – очы вытрищили,
Бандерами нас витали, криво се смотрили.
Поихали до Бандерив – рвали си чуприну,
Хто Москалем жыти звелів г Ненці Україні.
И затужив Лемко з жалю, так маво не здурив,
Бо не єден го хтым краю вzywав тыж мазуром.
Де се нам гнес поскоржыти, кому кванец низко,
Де єст наше місце жыти, де пристановиско?
Полек Лемка вzywат «Русін», жене г московщину,
А там «тпру!» Ты не наш сын, ид си г Бандерщину.
Г Бандерщынi посываютьдо «мазур», москалів,
Якболіоном, нас гуцают вшыткы з своих країв.
Та ты, Боже милостиви, повіч , як се мати,
Та додай нам здраве-сивы того претримати,
Та хоц бы юж гнет открыли – дорогу г Всесьвіті,
То бы зме там полетіли вшыткы Лемкы жыти.

А люлей мі, люлей

люлей мі, люлей, моє маве дите
Піду я ти г Дунай по зелене квіте,
Люлей же мі, люлей , сивы очка стуляй
Сивы, як говубы, моє дите любе.
Люлей же мі, люлей , ковишу тя руком,
Як ты мі выроснеш, підеш за науком,
А будеш се вчиво дрібного писаня
Будеш споминаво мого ковысаня.

Я тыж кус сьвітом райзував

Яцек Дудра – тыж лемківскы – вершыкы си писав,
Бо Яцека тыж карпатскі вітер выколилав.
Я не ривнем се з Яцеком, ни з Ваніом Гуненком,
Але я тыж виховани чыром и варенком.
И не сьмію се з варенкы – о, ні! борон Боже,
Бо ниякі чесни Лемко повісти не може,
Же не добра кеселице, чыр ци то варенка,

Або з сухих грушок юха ци навет ябчанка,
Ци не добры на мовоці зварены карпелі.
А яке фай, як си з варом зупаш си кромпелі,
А як зайдеш до ризника – возмеш мису флечків.
То так си то з густом упаш – аж ти трищит гочник.
А пироги и бобалькы, гавушкы ци плечкы.
Та не лем то Лемкы хвалят, але навет Лешкы.
И як се тым понапыхаш, идеши се кываш,
Но але же без то єс хвощ, сивом се отчуваш.
Яцек Дудра тыж си хвалив тоты нашы стравы,
А Гуненко вершы писав – тыж про них цєкавы.
Писав тыж и Яцек о тым – не міг прехвалити,
Же такого, як го Лемків, ніт нигде го сьвіті.
Я тыж кус сьвітом райзував – розмайте м сприбував,
Та за нашом рідном стравом завше єм банував.

(Первопублікація, редакція и опрацювання текстів – **В. Падык**, публікуєме в оригіналі.)

Лемкы

Єдны Лемкы в Гамериці, а другы в Канаді,
Треті се порозходили Пан-біг знає кади.
Сут и г Польщи, и г Росії, и на Україні,
В Югославії, и на Чехах, и на Мадерщынї.
И де бы си лем не жили, але пвачут очы,
Бо бануют за горами – сніют се убочы.
Вшыткы они, де хто жыє, знают свою справу,
Тра робити – кус выпити – любити забаву.
А найбарже любет гусьлі – здавна Лемкы фрасы,
Миву музыку любили – гусьлі, бубен, басы,
Але вшытко се минуво – гусьлі, бубен, басы,
И николи се не вернут добры стары часы.

ПаедДр. Франтішек ДАНЦАК

Штефан ГґЙДІЧ – особность кріпкой віры і патріотізму

(9. 1. 1887 – 11. 7. 1968)

Монс. проф. ТгДр. Штефан Гґйдіч, брат пряшівського єпископа Павла Петра Гґйдіча, ЧСБВ, ся народив **9. януара 1887 в Руськых Пеклянах** при Пряшові. Ёго отець, священник **Штефан Гґйдіч**, і мати **Анна, роджена Ёрберієва**, походили з почливых священницьких родин. Мав двох братів і єдну сестру. І другый брат **Корнелій** був священником. Родина Гґйдічовых ся свідомо голосила ку грекокатолицькій церквы і к русиньскій народности.

Народну школу скінчив у Бардеєві. До гімназії ходив у Бардеєві і Пряшові, де єй успішно скінчив. Єпископ **Валій** го послав у р. 1905 штудовати на теологічну факулту Будапештської універзиты, котру скінчив у р. 1909. Далшы три роки штудовав педагогіку. Докторат з теології здобыв у р. 1920 таксамо в Будапешті.

6. октября 1914 ся оженив із дівков священника – **Марієв Вашковічовов**, з котров мав двоє дітей. Высвятив го **ТгДр. Штефан Новак** в Пряшові. Учів на учительській академії до 1950 року. В роках 1931 – 1939 був директором школы. Короткий час був префектом в інтернаті Учительской академії в Пряшові.

До тзв. пряшівського собору бывав у єпископській резиденції. По ліквідації грекокатолицької церкви (1950) ся переселив до Кошіць ку сынови **Евґенови**. Такой був пропущений із школьских служб і не дістав ниякий вымір на пензію. Штатна безпечность го все-раз выслуговала у звязи з ёго братом Павлом. В октобрі 1950 року зробили ештебаці домову проглядку у ёго сына Евґена, де в тім часі жив. Глядали матеріали по арештованім єпископови Павлови. Взяли му особны річі єпископа Павла, котры му дав на схованя перед своїм інтернованєм: два єпископскы нагрудны хресты, скоря-

ну ташку з писменностями, єпархіалны грошы.

Штефан Гґйдіч був єдинов близков родинов Павла Гґйдіча, ЧСБВ, котрому шістьраз повилили навщівити єпископа в арешті в Леополдові. В часі навщівы в р. 1951

штатны органы деложовали ёго сына Евґена з цілов родинов з Кошіць до Красной над Горнадом, до малых і невгодных просторів. І так ся уж не міг вернути бывати к сынови. Звышний час жывота переживав у ізованых харітативных домах в Бачі, Рубані а наконець в Пезінку. Ёго сын, Др. Евґен Гґйдіч, в тім критичнім часі був ведучім фінанчного одділїня в Кошіцях. Кедже предпкладав дискримінацію з боку штатных органів, сам одышов робити до бані в Руднянах. Пак був монтером в Братіславских іншталачных заводах.

Штефан Гґйдіч був єпископом повірений важнов функцієв „defensor matrimonii” – обгайця манжелства. Быв членом розлічных церковных комісій, окрем іншого, ай комісії про выдаваня руськых учебників. Быв 15 років редактором часопису „Русское слово”, а тыж часопису **Церков і школа**, урядного органу грекокатолицької єпархії в роках 1920 – 1923. Написав і видав церковны публікації з назвов **Ты єси Петер**, **Історія церкви**, учебник про гімназії **Хрестоматія** (1947), скрипта **Новый період карпаторуської літературы** (1944), театралны сценкы „**Іменины батька Духновича**”, „**Закопаное сокровище**”, „**Господин директор не дома**”. В ёго позосталости ся находять нелем вшыткы свідочтва, почінаючи од гімназії, але й руков писаний **денник в штирєх зошытах**, в котрых зазначів сполоченьску ситуацію і позицію розлічных політиків і грекокатолицьких священників к важным подїям в животі Пряшівської єпархії. Папа Пій XII. го в 1933 році назначів папским комор-

ником (Monsignor).

25. априля 1968 Штефан Гойдич пожадав поволити екс-гумацію єпископа Павла Гойдича, ЧСВВ, і перевезти єго тілесны остаткы з леопольдовского цінтеря до кріпты Катедрального храму св. Іоана Хрестителя в Пряшові. В тот істый день подав Крайскому суду в Братіславі жадость поволити обнову тресной дії і наслідно регабілітовати Павла Гойдича, ЧСВВ. Обидві жадости были позітивно выбавлены, хоть тота друга з великим запізнінєм. **Умер 11. юла 1968 в шпыталю в Модрі при Пезінку, похований є на пряшівскім цінтерю.** Ховав го ТгДр. **Миколай Бобак** (1906 – 1986).

Монс. професор, ТгДр. Штефан Гойдич был священни-

ком і педагогом. Любив свою роботу. Найтіпичніше ся о нїм писало в *Руськїм слові* 13. септембра 1931 у звязи з єго зволінєм за директора Грекокатолицького учительского інштитуту в Пряшові: „... **Мілый чоловік, твердый характер, барз липне на свой прадідній грекокатолицькій вірі. Є прямый, здоровый русиньскый патріот... Він є наш в повнім розуміню слова, што доказує своєв участєв на вышиткых церьковных, культурных і сполоченьскых акціях нашого народа.**“

(Жрідло: ПгДр. Марія Мальцовска і кол.: 100 визначных Русинів очами сучасників – II. часть, Пряшів: Світовый конгрес Русинів, 2009.)

Др. Петер ВЕРЕШ, к. н., науковий сполупрацовник Бадательского інштитуту етнографії Мадярської академії наук у Будапешті

80-річя географа, педагога, русиністы Тібора Міклоша Поповіча (1)

З Тібором Міклошом Поповічом єм ся першый раз стрітив у 1966 році в Москві, де єм в тім часі был штудентом Факулты історії Московской державной універзیتی М. В. Ломоносова зо спеціалізацієв етнографія. А він был у аспірантурі Факулты географії той істой універзیتی. Так зачало наше приятельство, бо сьме встановили, же маме много сполочных інтересів, главно у вопросах о генезы славянства і єго історії. Мене дуже інтересовала етнографія Підкарпатя, де ся народив Т. М. Поповіч. Много раз єм ся го просив о саомытності того унікатного регіону центральної Европы.

Тібор Міклош Поповіч называв **Підкарпатя перлов централой Европы.** Він был залюблений до того краю, який подля нєго представляв неповторный комплекс природных, економічных, сполоченьскых і соціальных факторів. Будучи штудентом, пізніше аспірантом споминаного інштитуту географії, Т. М. Поповіч много што ся научив о географічній положінії і геополітиці од свого ментора-учителя, ведучого єго дипломовой роботы і кандидатської дізертациі проф. Іссака Мойсеєвіча Маєргойза, котрый был найзнамішым у бывшій Советській союзі одборником в тых аспектах географії.

Жылот Т. М. Поповіча складав ся так, же він был на 4 контінентах, в многих державах світа. То му дало можность порівнати перевагу географічного і геополітичного поставлїня Підкарпатя од многих інших регіонів Европы і світа. На основі того він у дакотрых своїх публікаціях подробно указав унікатность географічного і геополітичного поставлїня Підкарпатя у централній Европі, в тім числі таких єго знаків, як приязны природны подмінкы на южных схылах Карпат. Ту ся мать на думці то, же Підкарпатя і фізікально-географічны аспекти розвитку регіону (рельєф, геоморфологія, земне богатство, гідрологія,

термалны і мінералны воды), кліматологія (притомность даяких елементів середземноморьского субтропичного клімату на Виноградовщині), земля, ботанічна географія (найвекшый масів буковых лісів в Европі), зоогеографія ітд. одрізняють в немалій мірі тот регіон од

інших раєнів центральної Европы. Інтересно тыж, же на Підкарпатю находит ся географічний центр Европы (при селі Ділово-Требушаны на юг од Рахова). І ту по главнім карпатським хребті є границя меджі централнов і выходнов Европов. Підкарпатя находит ся на стрічі границь дакількох держав і в зоні різних народів і етнік, што почас многих сторіч приспіло к етнічному перемішованю народів (етнік), выслідком чого ту, вызерать так, є найвеце красных жен у централній Европі.

Тібор Міклош Поповіч о своїм етнічним походжіню говорить так: „Я єм тіпичным продуктом перемішованя різних народів (етнік) у карпатсько-дунайскім ареалі, бо маю мадарьскы, русиньскы, сербскы, хорватьскы, таліаньскы коріня, а в релігійнім а-

спектї я мам православне, грекокатолицьке і рїмokatольцьке коріня.“ Тот факт, же він має дакілько етнічных народностных і релігійных корінїв, высвітлює єго толерантность в етнічно-релігійных вопросах. Націоналістично-шовістична ментальность про нєго є чуджа і неприязлива.

Т. М. Поповіч народив ся **5. мая 1938 у Горінчові коло Хуста на Підкарпатській Руси як чехословацький обчан.** Єго отець был там директором а мати Ёлана Касарда учительков русиньской основной школы. Т. М. Поповіч дуже любив свою матір і, подля єго слов, она грала в єго жылоті вирішалну роль, в тім числі і у формованю єго світогляду. По скінчіню Ужгородьской учительской семінарії єго мати учительвала в русиньскых основных шко-

лах Підкарпатської Русі, а то в селах Нове Давидково, Требушани, Горінчово, в місті Хуст ітд. По Другій світовій війні була учительков початкових клас малярських основних шкіл в селі Велика Бігань і в місті Берегово аж до одходу на пенсію в 1967 році.

Дідо Т. М. Поповіча по матері, Андрій Касарда, народився в селі Малий Березний, у жупі Унг. Предок його походив з острова Сардинія і був Таліаном і серцем римокатолик (так в Малим Березнім виникло прізвисько Касарда). Виховали го грекокатолики-василіани і так пізніше став грекокатолицьким учителем-дяком, оженившись з Малярков римокатолицької віри, Вікторієв Водас. Таким способом по матері Т. М. Поповіч має таліанське, малярське і русинське коріння, а в релігійнім аспекті має римокатолицьке і грекокатолицьке коріння. Отець Т. М. Поповіча, Тібор Поповіч, народився у селі Богдан, у жупі Мараморош. Учився у гімназії в місті Берегово, потім став студентом Університету Карлової у Празі. Започаткував учителем русинської основної школи в селі Требушани, пізніше у такій школі в селі Горінчово, місті Хуст на Підкарпатті. Скінчив і студії малярського мови і літератури у Педагогічнім інституті в місті Сегед в Малярську і учив у сімрічних школах із малярським мовою навчання. Дідо Т. М. Поповіча по отцеві, Іван Поповіч, народився в селі Гудя, у жупі Угоча. Предки його діда у місті Цетіне і Котор, у Чорній горі, були чорногорської православної віри. Мали дворянське коріння з єдного із найзнамішших чорногорських родів Поповічів. Предок Т. М. Поповіча жив у жупі Мараморош, у Підкарпатській Русі, його потомки мали змішані свадби з Малярами і Русинами. О походженню Тібора Міклоша Поповіча було написано самостану статтю, яка б указала перипетії походження і життя предків Тібора Міклоша Поповіча, але то не є ціль нашої статті. Треба накінці о роді Т. М. Поповічів повісти, що він має чорногорсько-сербське, русинське, малярське і хорватське коріння, а в аспекті релігійнім православне і римокатолицьке коріння.

По народженню Тібора Міклоша Поповіча його родина 1938 року перешла жити з Горінчова до міста Хуст, де і він у 1945 році скінчив першу класу в русинській основній школі, тото класу потім мусив повторяти в основній школі з українським мовою навчання, у такім типі школи скінчив другу класу, потім третю в ОШ з малярським мовою навчання. У 1948 році родина перешла жити до міста Берегово, де Т. М. Поповіч став школярем четвертої ОШ з російським мовою навчання. Тото школу він скінчив у 1955 році.

Од 1956 до 1961 року наш юбілант був студентом Факультету географії у найпрестижнішій у бившій СРСР Москві Московській державній університеті М. В. Ломоносова, де слухав лекції науковців – географів, економістів, істориків і етнографів. Єдним із його облюблених учителів-географів був проф. В. А. Анучін, к. н., автор знайомих публікацій „Закарпатська область“ (Москва, 1947) і „Географія Радянського Закарпаття“ (Москва, 1956). В московській університеті Т. М. Поповіч здобув диплом економіста, спеціаліста-географа і учителя географії про середній школі.

Од 1961 до 1965 року Т. М. Поповіч робив як доповідник-перекладач Чопського відділення Всесоюзного акціонерського товариства „Інтурист“. Почас того періоду був у виступках союзних республіках (окрім Кіргізії) бившого

СРСР і в багатьох районах Сибіру. Тото робота у значній мірі збагатила його географічний, історичний і етнографічний огляд. Почас тих туристичних подорожей серйозно приправлявся до інтерній аспірантури, наставляв наукові контакти з цілим рядом знайомих науковців у сферах географії, економіки, історії і етнографії в республіках бившого СРСР.

Од 1965 до 1968 року Т. М. Поповіч був у інтерній аспірантурі катедри економічної географії зарубіжних соціалістичних держав Факультету географії Московської державної університету М. В. Ломоносова. Ведучим тої катедри був академік О. Т. Богомолов, який єдночасно був директором Інституту економіки світової соціалістичної системи Академії наук СРСР. Ведучим кандидатської дисертації Т. М. Поповіча під назвою „Географія харчової промисловості Угорщини“ був єден із найзнамішших економічних географів московської університету, міжнародно визнаваний науковець, доктор географічних наук, проф. І. М. Маєргойз. Од вересня 1966 до вересня 1967 у рамках аспірантури Т. М. Поповіч був на научній стажі в Малярську, де здобув матеріал про свою кандидатську дисертацію. Кедь ся вернув з Малярська, так дописав дисертачну роботу і приправив до об'їзду про ступінь кандидата географічних наук. Опублікував декілько статей з тої теми дисертації.

По скінченню інтерній аспірантури Т. М. Поповіч був направлений на роботу на „Загальнонауковий факультет Ужгородського державного університету“, де була вольна функція учителя географії. Декан і доценти ведучі професори географічного інституту московської університету ся надіяли, що Т. М. Поповіч в будучньому буде здатний взяти участь в організованню самостатної географічної факультету в рамках ужгородської університету. Але тогочасні ведучі ужгородської університету (ректор Д. Чепур, проректор В. Лакіза, декан О. Мешко) незаконно дали на тото функцію жено єдного з членів працівників Закарпатського обласного вибору Комуністичної партії України (КПУ), котра подля спеціалізації докінця ані не була географом. Т. М. Поповіч пробував здобути справедливість у тім вопросі у даній партійній інституції, докіця у Центральнім виборі КПУ і в Міністерстві вищої і середньої спеціалізованої освіти у Києві, але виступки його проби були марні. Він не міг потім знайти роботу на Підкарпатті як географ, ані як економіст. Як патріот рідного краю, хотів жити лем на Підкарпатті і не хотів перейти робити до другого, чужого про нього регіону бившого СРСР. В тім часі з Малярська, конкретно з Інституту потравинарського промислу в Будапешті, Тібор Міклош Поповіч дістав пропозицію робити там як научний співпрацівник.

Реагуючи на тото пропозицію, він вирішив перейти жити до Малярська, а то тим вець, що він не відів далшу перспективу своєї кар'єри у бившій СРСР. Поволіня на перехід бування він дістав в вересні 1969 року. Іще перед тим але об'їздив дисертацію на ступінь кандидата географічних наук.

Тібор Міклош Поповіч пришов до Малярська 25. вересня 1969 року і потім почав кардинально новий період у його житті. Уж у вересні того року став научним співпрацівником Інституту економіки потравинарського промислу в Будапешті, котрий був єден з найперспективніших інституцій тої типу в бивших

соціалістичних державах. Діло в тім, же в тім часі сільське господарство і потравинарьскый промысел Мадярьска были, може, найрозвинутішы спомеджі бывших соціалістичных штатів світа. В тім інституті Т. М. Поповіч займав ся вопросами територіального розвитку потравинарьского промыслу Мадярьска. Взяв участь у проєктованні цілого ряду фірем той области, в тім числі Боршодьского пивоварного заводу в Хернаднейметі-Беч, фабрики на výroбу олію в Хернаднейметі-Беч, фабрики глубоко зморожованя в Залаегерсезі, цукровару в Кабі і фабрики на спрацованя гиду в Кішварді. Почас роботи в інституті вышло 6 публікацій, автором яких був він сам і ёго сполуавторы. Роблячі в інституті од 1969 до 1974 року Т. М. Поповіч дакілько раз брав участь у роботі стальных комісій Рады взаємной помочі бывших соціалістичных держав і на научных конференціях, што ся odbyли у Москві, Варшаві, Букурешті і Будапешті.

Єдночасно з основнов роботом в інституті він вів спеціальний курз під назвов Географічны аспекты потравинарьского господарства Мадярьска про студентів катедры общой економічної географії Будапештсь-

кой універзіты Лоранда Етвеша.

Мати і нянько Т. М. Поповіча свого часу желали собі, жебы їх сын даколи став учителём пражской ці будапештської універзіты. Тото їх желаня ся сповнило 1. марца 1974, коли він став по успіху в конкурзі одборным асистентом катедры общой економічної географії Природознательской факулты престижной у цілім світі Будапештської універзіты Лоранда Етвеша. Наш юбілант робив на тій кафедрі 17 років, точно до 1991 року. Учів такы основны предметы, як Обща економічна географія світового господарства і Економічна географія Мадярьска, як і у спеціальных курзах Вертикальны ціклы потравинарьского промыслу і Економіка світового океану. За тых 17 років був участником 30-ёх научных конференцій у Мадярьску, 11-ёх за границями, на яких 21- раз выступав з рефератами. Векшына тых конференцій мала меджінародный характер і odbyвала ся за границями Мадярьска.

(Закінчіня в далшій числі.)

Переклады легіслатівы до языків народностных меншын

Уповномоченый влады СР про народностны меншыны ПгДр. Ласло Буковский кінцём януара 2018 створив порадыны робочі групи про окремы народностны меншыны з цілём зладити практику з платным законом о вжываню языків народностных меншын. Формованя порадыных одборных груп было детерміноване потребов зліпшыти уровень одборной і методічної помочі і приготувити переклады основных правовых норм, урядных формуларів і єднотной одборной термінології.

Створіня окремых робочих груп было мотивоване фактом, же в практичнім животі народностных меншын абсолютно хыблять урядны переклады законів і двойязычны формуларі, або уж єствуючі переклады часто не досягують становлены одборны критерії, наслідком чого доходить к недостаточній реалізації двойязычности в уряднім контактї. Уповномоченый влады СР про народностны меншыны од створіня пятёх самостатных робочих груп (мадярьской, ромской, русиньской, україньской і німецькой) чекать зліпшіня реалізації двойязычности в урядній сфері. Членами робочих груп суть одборници (лінгвісты, юристы, тлумачници) із даных народностных меншын. Русиньску робочу групу творять: доц. ПгДр. Анна Плїш-

кова, ПгД. – високошкольска доцентка русиньского языка, Мгр. Мартін Дуфала, ПгД. – високошкольскый одборный асистент з области права, Мгр. Петро Медвідь – тлумачник, педагог. Робочі групи до кінця августу 2018 мали зробити переклады найвызначнішых легіслативных норм, дотыкаючіх ся народностных меншын: Уставы СР, Закона о вжываню языків народностных меншын ч. 184/1999 З. з. враховано ёго пізнішых двох новых формулацій, Закона о штатнім языку ч. 270/1995 З. з., Закона о Фонді на підпору културы народностных меншын ч. 138/2017 З. з., Рамкового договору на охрану народностных меншын ч. 160/1998 З. з., Европской харты регіональных або мінорітных языків ч. 588/2001 З. з.

З оглядом на розшыріня інформованости Русинів о обсягу даных законів, вирішили сьме їх переклады до русиньского языка опубліковати в нашім часописі, а тым і понукнути можность шыршой діскусії о русиньській термінології.

Другый із готовых перекладів є Европска харта регіональных або мінорітных языків, перекладательков котрго є доц. ПгДр. Анна Плїшкова, ПгД.

ЕВРОПСКА ХАРТА регіональних або мінорітних языків (1)

588/2001 3. з.

Ознамління

Міністерство заграничних діл Словацькой републіки ознамує, же 5. новембра 1992 была в Штрасбургу отворена на підпис членським країнам Рады Европы харта регіональних або мінорітних языків.

В мені Словацькой републіки была харта підписана в Штрасбургу 20. фебруара 2001. Народна рада Словацькой републіки схвалила прияття харты 19. юна 2001 на основі резолюції ч. 1497 з 19. юна 2001. Президент Словацькой републіки харту ратифіковав 20. юла 2001. Ратифікачній документ був переданий депозитарёви, генералному таємникови Рады Европы, і зареєстрований ним 5. септембра 2001.

Харта платить од 1. марца 1998 на основі Статі 19 абз. 1. Про Словацьку републіку харта буде платити од 1. януара 2002 на основі Статі 19 абз. 2.

Передаваючі ратифікачній документ, Словацька републіка зробила слідуєче выголошіня:

1. Словацька републіка выголошує, же приятну харту буде імплементувати в згоді з Уставов Словацькой републіки і приятими меджінародными договорами, котры гарантують рівноправность обчанів перед законом без огляду на їх походжіня, расу, віросповіданя або народность, з цілём підпорувати европску языкову дідовизну без пошкоджіня вживаня штатного языка.

2. Словацька републіка выголошує подля Статі 1 буквы б) харты, же понятя „теріотія, на котрій ся вживать регіональний або мінорітний язык“, ся тыкать сел/міст подля наряджіня влады Словацькой републіки ч. 221/1999 3. з., котрым ся выдає список сел/міст, в котрых жытелі Словацькой републіки, яки належать к народностній меншыні, творять мінімално 20% жытелів, з 25. августа 1999, а то враховано імплементації ей Статі 10.

3. Подля Статі 3 абз. 1 харты „регіональными або мінорітными языками“ в Словацькій републіці суть языки: болгарський, чеський, хорватський, мадярський, німецький, польський, ромський, русинський і український; імплементація установлїнь харты подля ей Статі 2 абз. 2, котра ся тыкать болгарського, чеського, хорватського, німецького, польського і ромського языка:

Статья 8: абз. 1 буква а) пункт ііі, буква б) пункт ііі, буква ц)¹ пункт іі, буква д) пункт ііі, буква е) пункт іі, буква ф) пункт іі, буквы г), г), і);

Статья 9: абз. 1 буква а) пункты іі, ііі, буква б) пункты іі, ііі, буква ц) пункты іі, ііі, буква д);

Статья 10: абз. 1 буква а) пункты ііі, ііі, абз. 2 буквы б), ц), д), ф), г), абз. 3 буква ц), абз. 4 буквы а), ц), абз. 5;

Статья 11: абз. 1 буква а) пункт ііі, буква б) пункт іі, буква ц) пункт іі, буква д), буква е) пункт і, буква ф) пункт іі, абз. 2 і 3;

Статья 12: абз. 1 буквы а), б), ц), д), е), ф), г), абз. 2 і 3;

Статья 13: абз. 1 буквы а), б), ц), абз. 2 буква ц);

Статья 14: буква а);

Статья 14: буква б) лем про чеський, німецький і польський язык; **русинський** і український язык;

Статья 8: абз. 1 буква а) пункт іі, буква б) пункт іі, буква ц)

¹ В тексті сьме ся в поєдних пунктах означеных малыма графемами притримували порядку графем подля словацькой абеди, жебы не доходило к хыбам при інтерпретації окремых пунктів офіціального документу харты опублікованого в словацькім языку.

пункт іі, буква д) пункт іі, буква е) пункт іі, буква ф) пункт іі, буквы г), г), і);

Статья 9: абз. 1 буква а) пункты іі, ііі, буква б) пункты іі, ііі, буква ц) пункты іі, ііі, буква д), абз. 3;

Статья 10: абз. 1 буква а) пункты ііі, ііі, абз. 2 буквы б), ц), д), ф), г), абз. 3 буква ц), абз. 4 буквы а), ц), абз. 5;

Статья 11: абз. 1 буква а) пункт ііі, буква б) пункт іі, буква ц) пункт іі, буква д), буква е) пункт і, буква ф) пункт іі, абз. 2 і 3;

Статья 12: абз. 1 буквы а), б), ц), д), е), ф), г), абз. 2 і 3;

Статья 13: абз. 1 буквы а), б), ц), абз. 2 буква ц);

Статья 14: буква а);

Статья 14: буква б) лем про український язык; мадярський язык;

Статья 8: абз. 1 буква а) пункт і, буква б) пункт і, буква ц) пункт і, буква д) пункт і, буква е) пункт і, буква ф) пункт і, буквы г), г), і);

Статья 9: абз. 1 буква а) пункты іі, ііі, буква б) пункты іі, ііі, буква ц) пункты іі, ііі, буква д), абз. 2 буква а), абз. 3;

Статья 10: абз. 1 буква а) пункт іі, абз. 2 буквы а), б), ц), д), ф), г), абз. 3 буквы б), ц), абз. 4 буквы а), ц), абз. 5;

Статья 11: абз. 1 буква а) пункт ііі, буква б) пункт іі, буква ц) пункт іі, буква д), буква е) пункт і, буква ф) пункт і, абз. 2 і 3;

Статья 12: абз. 1 буквы а), б), ц), д), е), ф), г), абз. 2 і 3;

Статья 13: абз. 1 буквы а), б), ц), абз. 2 буква ц);

Статья 14: буквы а), б).

4. Словацька републіка выголошує, же Статья 8 абз. 1 буква е) пункт і ся такыть приправы педагогів, теологів, культурных і освітніх робітників без пошкоджіня навчаня в штатнім языку з тым, же переважна часть предметів, враховано профіловых, ся реалізує в мінорітнім языку, решпектуючі правны нормы Словацькой републіки у сфері высокых школ.

5. Словацька републіка выголошує, же Статья 10 абз. 1 буква а) пункт іі, Статья 10 абз. 2 буква а) і Статья 10 абз. 3 буква б) ся будуть імплементувати без пошкоджіня вживаня штатного языка подля Уставы Словацькой републіки і в корешпонденції з правным порядком Словацькой републіки.

6. Словацька републіка выголошує, же Статю 12 абз. 1 букву е) і Статю 13 абз. 2 букву ц) мож імплементувати тогды, кедь выслідкы їх імплементації не суть в розпорі з іншыма нормами правного порядку Словацькой републіки, яки заказують дискримінацію обчанів Словацькой републіки в робочо-правных одношінях на теріторії Словацькой републіки.

ЕВРОПСКА ХАРТА регіональних або мінорітних языків (1)

Преамбула

Членські штаты рады Европы, сігнатарі той харты,

- з оглядом на то, же цілём Рады Европы є досягнути бівшу єдноту меджі єй членами, главно з цілём хранити і реалізовати ідеалы і прінціпы, котры суть їх сполочнов дїдовизов,
- з оглядом на то, же охрана історічных регіональных або мінорітних языків Европы, з котрых дакотрым грозить поступный зник, помагати утримовати і розвивати європске културне богатство і традиції,
- з оглядом на то, же право на хоснованя регіонального або мінорітного языка в приватнім і публічнім животі на основі прінципів Меджінародного пакту о обчаньских і політичных правах Організації споєных народів і Договору о охрані людських прав і основных слобод Рады Европы ся поважує за неоднятне право,
- памятаючи на роботу зроблену в рамках КБСЕ а окреме на Гелсінський заключный акт з року 1975, як і на документ з Коданьского зобрания з року 1990,
- підкреслюючи значіня інтеркултурности і вещеязычности і усвідомлюючи собі, же охрана і підпора регіональных або мінорітних языків бы не мала пошкодити офіціальны языки і потребу їх навчання,
- усвідомлюючи собі факт, же охрана і підпора регіональных або мінорітних языків у різних державах і регіонах Европы є визначным приносом к формованю Европы на прінципах демокрації і културной розмаїтости в рамках утримання народной сувереніты і територіальной інтеґрیتی,
- беручі до увагы шпеціфічны условия і історічны традиції в окремых регіонах європских штатів, договорили ся так:

Часть I

Общі приписы

Статья 1

Основны понятия

Про потребы той харты ся під понятём

а) „регіональны або мінорітны языки“ розумлять языки і традично хоснованы на території даного штату ёго жителями, котры творять меншу групу в порівняю з другыма жителями штату, і

ii) суть інакшы як офіціальны (-ы) язык (-ы) даного штату, не належать ту діалекты офіціального (-ых) языка (-ів) штату ани языки мігрантів,

б) „територія, на котрій ся хоснує регіональний або мінорітний язык“, розумить географічна область, на котрій є тот язык інструментом комунікації про конкретну кількість людей, на основі чого має право на прията різних охранных і підпорных кроків, о котрых говорить харта,

ц) „языки без території“ розумлять языки хоснованы обчанами даного штату, котры суть інакшы од языка або языків другой части жытельства штату, але котры не мож споєвати з конкретнов географічною областю, і хоць ся традично хоснують на території штату.

Статья 2

Повинности

1. Каждая сігнатарьска країна повинна дотримовати приписы уведжены в части II в одношіню ід вшыткым регіональным або меншыновым языкам, котрыма ся бісїдує на єй території, і котры корешпондують з понятём статі 1.

2. В одношіню ку каждому языку, котрый ся уведе при ратіфікації, приятю або схваліню на основі статі 3, каждая сігнатарьска країна повинна імплементовати мінімально 35 абзаців або букв выбратых із приписів у части III той харты, причім найменше три мусять быти выбраты із статей 8 і 9 а по єднім із статей 9, 10, 11 і 13.

Статья 3

Організачны крокы

1. Каждая сігнатарьска країна уведе в ратіфікачнім документі, документі о приятю або о схваліню, каждый регіональний або мінорітний язык, або каждый офіціальны язык менше розшырений на цілій своїй території або на части території, на котрый ся будуть апліковати абзацы выбраты в згоді зо Статев 2 абз. 2.

2. Каждая сігнатарьска країна може хоцьколи пізніше інформовати генерального таємника о розшырїню повинностей выплываючих з далшых абзаців харты, котры не суть уведжены в ратіфікачнім документі, документі о приятю або о схваліню, або же буде апліковати абзац 1 той статі на далшы регіональны або мінорітны языки або на другы офіціальны языки, менше хоснованы на цілій єй території або на части єй території.

3. Повинности выплываючі з попереднього абзацу суть інтегрально частев ратіфікації, приятя або схвалїня і мають еднаку силу од виданя той інформації.

Статья 4

Екзистуючі режімы охрани

1. Нияке установлїня той харты не мож толковати як лімітуюче або негуюче права гарантованы Європским договором о людських правах.

2. Установлїня той харты не мають вплив на приязнішы установлїня про статус регіональных або мінорітних языків або на регулюючий правный режім меншын, котры можуть платити на території сігнатарьской країны або котры регулюють релевантны двосторонны або многосторонны договори.

Статья 5

Екзистуючі повинности

В тій харті ніч ся не сміє толковати як право зробити будь-який skutok в розпорі з цілями Харты Споєных народів або другыма повинностями подля меджінародного права враховано прінципів сувереніты і територіальной компактности штатів.

Статья 6

Інформації

Сігнатарьскы країны берут на себе повинность інфор-

мовати компетентны органы, організації і особи о правах і повинностях установлених у тій харті.

Часть II

Цілі і принципи становлени на основі Статі 2 абз. 1

Статья 7

Цілі і принципи

1. К регіональным або меншыновым языкам у тых сферах, в котрых ся хоснують, і в залежности од ставу окремых языків сігнатарьскы країны сформуять свою політику, легіслативу і практику на таких цілях і принципах:

- а) узнання регіональных або мінорітних языків як прояву культурного богатства,
- б) решпектованя географічної области каждого регіонального або мінорітного языка так, жебы екзистуюче або приготовлєване адміністративне роздіління не пошкодило процес підпору того регіонального або мінорітного языка,
- в) потреба ясного поступу в процесі підпору регіональных або мінорітних языків з цілём їх утриманя,
- г) злегшіня і/або підпора устного або писемного прояву в регіоналім або мінорітнім языку в посполнім (общественнім) і приватнім животі,
- д) утримованя і розвиваня контактів у сферах вызначених тов хартов, меджі групами хоснуючіма регіональний або мінорітний язык і другыма групами жыючіма в штаті, котры хоснують язык в ідентічній або близкій формі, як і надвязаня культурных односин з другыма групами в штаті, котры хоснують інакшы языки,
- е) створіння адекватных форм і механізмів на навчаня і штудії регіональных або мінорітних языків на вшыткых вгодных ступнях,
- ж) створіння выгод з цілём помочі особам, котры не знають регіональний або мінорітний язык і жыють в области, де ся тот язык хоснує, жебы ся го навчили, кедь мають інтерес,
- з) підпора штудій і баданя регіональных або мінорітних языків на універзітах або еквівалентных інституціях,
- и) підпора адекватных форм меджінародной выміны у сферах, котры регулує тот харта про регіональны або мінорітны языки, кедь ся хоснують в ідентічній або близкій формі в двох або веце штатах.

2. Сігнатарьскы країны ся завязують еліміновати, кедь так іщі не зробили, вшыткы непідложены розділы, вынятки, окліщіння або выгоды в процесі хоснованя регіонального або мінорітного языка, котрых цілём є знеговати або огрозити єго утримованя і розвой. Прията окремых кроків на хосен регіональных або мінорітних языків з цілём підтримати рівноправность меджі вживателями тых языків і другим жытельством, або кроків акцептуючих їх шпеціфічны условия, не мож раховати за дискриміначны односно вживателів розшыренішых языків.

3. Стороны ся завязують підтримовати адекватныма средствами взаємне порозумління меджі вшыткыма языковыма групами в державі, а головно загорнути решпектованя, порозумління і толеранцію к регіональным або мінорітным языкам до выховы і освіти, реалізованой в державі, а к уведженому приступу вести і масмедії.

4. При формованю політики заміряной на регіональны

або мінорітны языки сігнатарьскы країны возьмуть до увагы потреби і желаня настолены групами, котры уведжены языки хоснують. В припаді потреби можуть основати порадыны органы, котры бы помагали штатным органам у вшыткых вопросах, котры ся дотуляють регіональных або мінорітних языків.

5. Сігнатарі ся завязують апліковати, *mutatis mutandis*, принципи уведжены в абзацах 1–4 про языки без властной теріторії. Але про тоты языки платить, же тіп і розсяг приятых кроків на реалізацію той харты треба становити адекватно, з оглядом на потреби і желаня, але і традиції і характерістичны знакы груп, котры тоты языки хоснують.

Часть III

Кроки заміряны на підпору хоснованя регіональных або мінорітних языків в посполнім (общественнім) животі на основі повинностей уведжених в Статі 2 абз. 2

Статья 8

Освіта

1. У сфері освіти сігнатарьскы країны берут за свою повинность на теріторіях, де ся такы языки хоснують, подля ситуації каждого з тых языків і без пошкоджіння навчаня офіціального (-ых) языка (-ів) штату

- а)
 - i) забезпечити передшкільску выхову в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - ii) забезпечити доступность бівшой части предшкільской выховы в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - iii) прияти єден із высше уведжених кроків на основі пунктів i, ii ходем про школярів із родин, котры проявлять інтерес, за условия достаточной кількості школярів, або
 - iv) кедь адміністративны органы не мають пряму компетенцію в сфері передшкільской выховы, помагати і/або підтримовати реалізацію уведжених кроків на основі пунктів i–iii,
- б)
 - i) забезпечити навчаня в основных школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - ii) забезпечити бівшу часть навчаня в основных школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - iii) забезпечити, жебы в основных школах навчаня приналежных регіональных або мінорітних языків было інтегралнов частєв учебных основ, або
 - iv) прияти єден із высше уведжених кроків на основі пунктів i–iii ходем про школярів із родин, котры проявлять інтерес, за условия достаточной кількості школярів,
- в)
 - i) забезпечити навчаня в середніх школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - ii) забезпечити бівшу часть наувчаня в середніх школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або
 - iii) забезпечити, жебы в середніх школах навчаня приналежных регіональных або мінорітних языків было інтегралнов частєв учебных основ, або
 - iv) прияти єден із высше уведжених кроків на основі пунктів i–iii ходем про школярів, котры або, кедь є то вгодне, родины котрых проявлять інтерес, за условия до-

статочной кількості школярів,

д)

i) забезпечити навчання в одборных школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або

ii) забезпечити бівшу часть навчання в одборных школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або

iii) забезпечити, жебы в одборных школах навчання приналежных регіональных або мінорітних языків было інтегралнов частёв учебных основ, або

iv) прияти єден із высше уведжених кроків на основі пунктів i–iii ходем про школярів, котры або, кедь є то вгодне, родини котрых проявлять інтерес, за условію достаточной кількості школярів,

е)

i) забезпечити навчання на універзітах і на других высоких школах в приналежных регіональных або мінорітних языках, або

ii) забезпечити фінанції на штудії тых языків як одборных предметів універзітного і другого високошкольського навчання, або

iii) кедь одношіня штату к високошкольским інституціям не дозволять прияти кроки уведжени в пунктах i, ii, підтримувати і/або забезпечити навчання на універзіті або на другій высокій школі в регіональных або мінорітних языках або фінанції на штудії тых языків як одборных предметів універзітної або другой високошкольской освіти,

ф)

i) забезпечити континуалне навчання або курси навчання про дорослых переважно, або чисто в регіональных або мінорітних языках, або

ii) забезпечити, жебы ся тоты языки стали предметами навчання дорослых або інтегралнов частёв континуального навчання, або

iii) кедь адміністративны органы не мають пряму компетенцію в сфері навчання дорослых, помагати і/або підтримувати навчання тых языків в рамках навчання дорослых або континуального навчання,

г) прияти кроки на забезпечіння навчання історії і културы, котры мала вплив на регіональний або мінорітний язык,

г) забезпечити основну і далшу освіту учителів потрібных на реалізацію тых букв од а) по г), котры сігнатарська країна прияла,

і) створити єден або веце контрольных органів компетентных контролєвати реалізацію приятих кроків і прогрес досягнутый в уводжованю або розвою навчання регіональных або мінорітних языків і виготовлїня періодічных справ о імплементації приятих кроків, котры будуть опублікованы.

2. У сфері освіти на других теріторіях як на тых, де ся регіональны або мінорітны языки традично хоснують, сігнатарьскы країны берут за свою повинность, кедь то кількість особ хоснуючих регіональний або мінорітний язык выжадує, поволити, підтримати або забезпечити навчання в регіональному або мінорітнім языку або навчання того языка на вшытких вгодных ступнях освіти.

Статья 9

Судництво

1. Сігнатарьскы країны ся завязують в судных раёнах, в котрых кількість ужывателів регіональных або мінорітних языків жыючих на тій теріторії, дає пра-

во прияти ниже уведжени кроки, выходячі із сітуації окремых языків і за условія, же хоснования можностей уведжених в тім абзаці не буде судця розуміти як барьеру справедливой імплементації юрисдикції,

а) в карнім процесі:

i) забезпечити, жебы суды на жадость єдной стороны вели процес в регіональных або мінорітних языках, і/або

ii) гарантовати обжалованону право хосновати ёго регіональний або мінорітний язык,

і/або

iii) забезпечити, жебы ся жадости і доказы, писемны або устны, не брали за нерелевантны лем зато, бо были предложены в регіональному або мінорітнім языку, і/або

iv) виготовити на пожадания докуметы повязаны з процесом в приналежнім регіональному або мінорітнім языку, а кедь треба, выужыти тлумачників і переклады, котры бы про доткнуту особу не принесли далшый кельчік,

б) в обчаньскім процесі:

i) забезпечити, жебы суды на жадость єдной стороны вели процес в регіональных або мінорітних языках, і/або

ii) забезпечити, жебы особа выступаюча на суді могла хоцьколи хосновати свій регіональний або мінорітний язык, а то без додаточного кельчіку, і/або

iii) доволити передложыти докуметы і доказы в регіональных або мінорітних языках, кедь треба, то посередництвом тлумачників або перекладів,

ц) в процесі перед судами в адміністративных ділах:

i) забезпечити, жебы суды на жадость єдной стороны вели процес в регіональных або мінорітних языках, і/або

ii) забезпечити, жебы особа повинна выступити перед судом хоцьколи могла хосновати свій регіональний або мінорітний язык, а то без додаточного кельчіку, і/або

iii) доволити передложыти докуметы і доказы в регіональных або мінорітних языках, кедь треба, то посередництвом тлумачників або перекладів,

д) прияти кроки, котры забезпечать, же аплікованя буквы б) пунктів i, ii, буквы с) пунктів i, ii, як і każde потрібне выужытя тлумачників і перекладів на буде значіти новы кельчік про доткнуты особы.

2. Сігнатарьскы країны ся завязують:

а) не знеговати платность правовых документів виготовлених в штаті лем зато, бо суть виготовлены в регіональному або мінорітнім языку, або

б) не знеговати меджі сторонами платность правовых документів виготовлених в штаті лем зато, же суть конціпованы в регіональному або мінорітнім языку, і забезпечити, жебы ся могли апліковати односно заінтересованы третіх сторон, котры не хоснують тоты языки, за условія, же тот, хто докуметы аплікує, поінформує третю сторону о обсягу тых документів, або

ц) не знеговати меджі сторонами платность правовых документів виготовлених в штаті лем зато, же суть конціпованы в регіональному або мінорітнім языку

3. Сігнатарьскы країны ся завязують забезпечити доступ к найвызначнішым внутроштатным правовым нормам і тым, котры ся дотуляють особ хоснуючих тоты языки, в регіональных або мінорітних языках, кедь даны тексты не были доступны інакшым способом.

(Закінчіня в далшій числі.)

Словацька пошта выдасть значку з іконов

Словацька пошта до свого емісного плану поштових значок на 2018-ий рік дала і видання значки, на котрій буде ікона Краснобрідської Богородиці. Поштова значка буде офіційно видана 19-го октября 2018.

Подля доступных інформацій буде поштова значка з Краснобрідської Богородицею мати число емісії 671. Номінальна вартість значки буде 1,40 €. Розміри будуть 44,4 на 54,4 мм і на єднім листі будуть 4 значки. Виданих буде 80 тисяч фалатків. Значки будуть друковані технікою офсетного друку на плоскій плотні в комбінації із офсетом. Ікона із стародавнього Краснобрідського монастиря, котрий ся находити недалеко міста Меджілабірці, буде видана в рамках едіції Уменя.

Ікона Краснобрідської Богородиці

Подля легенди приблизно в половині 14-го стороча, перед праздником Сошествія Святого Духа, сліпий жебрак веджений малым хлопцем ішов через Лабірську долину ку Красному Броду. Підвечур, коли приходили ку селу, нашли жрідло свіжої води. Освіжили ся і зістали на тім місці через ніч. Вночі ся сліпому зъявила Пречіста Діва і повіла му, жебы ся рано омыв лічівов водов. Рано по омыттю водов із жрідла сліпий зачав відіти. Образ Божой Матери мав у своїй памяти і інспірований тым образом написав ікону Богородиці, котра ся му зъявила. Образ ікони дав на престол в капличці, котру сам збудовав коло жрідла. За короткий час ся ікона прославила чудами і зачало ку ній ходити множество людей.

Інша верзія легенди говорить, же приблизно в тім самім сторочу пришов до Красного Броду сліпий монах. Вечур унавлений заспав і у сні увідів Богородицю, котра му повіла, же рано, кедь встане, має ся омыти водов із студника і провидити. Кедь ся му рано по омыттю наворачув зрак, посмотрив до студника і збачів образ Богородиці із Дітинков, яку відів у сні. Образ намалёвав і так є доднесь у монастирю в Краснім Броді. Вість о іконі і воді, што лічить, скоро ся розшырила по околиці і зачали там ходити люде із вшиткых боків. Хворы і сліпы вертали ся домів щастливы і здоровы.

Далший писемный документ о іконі походить із 1603-го року, тогды гроф Другет дав выпалити монастирь, но чудотворна ікона ся чудом сохранила од огня. У 1708-ім році був монастирь знова знічений, сохранив ся лем храм і ікона. Аж до наворачу монахів ся о ікону старали священники із околиці і кураторы під доглядом архієпископа **Михайла Ярецького**. Монахи ся до Красного Броду вернули в році 1729. В році 1761 збудовали маріянську капличку, до котрой дали чудотворну ікону. У 1769-ім році ікону обновив

єромонах **Михайл (Тадея) Спалиньский**.

В році 1915, почас I. світової війны, были храм і монастирь в Краснім Броді тотально знічены, лем капличка з іконов зістала непорушена. Тогды василіянськы монахи перенесли ікону до парохіальной церкви в Краснім Броді і самы ся порозходили по інших василіянських монастирях.

Перед ліквідацієй Грекокатолицької церкви в Чехословачії в 1950-ім році тогдышній протоігумен василіянів скрыв ікону в домі єдного старого священника, де была аж до обновлєня церкви у 1968-ім році. В році 1972 ей зрештававав академічний маляр **Николай Йордан**, котрый був од 1930-го року офіційным малярем Пряшівської грекокатолицької єпархії. Він тогды зробив і вірну копію ікони.

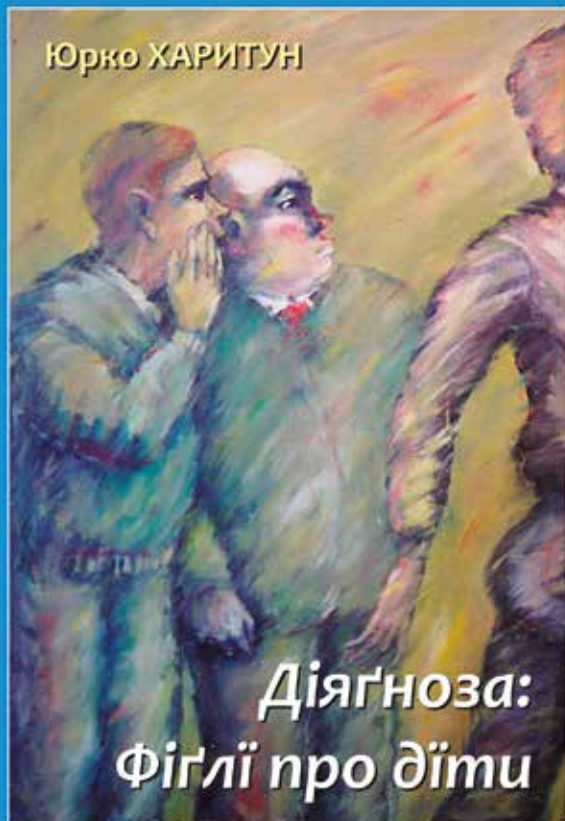
Од обновлєня діяльности Чину св. Василя Великого в бывшій Чехословачії, по році 1989, в Краснім Броді ся знова зачали організовати традицны одпусты ку Краснобрідській Богородиці і ікона была перенешена із церкви в селі до каплички коло бывшего монастиря, де ікона была і передтым. Днесь уж стоїть на тім фундуші новий монастирь отців василіянів.

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской культуры в СР (6х гоґне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предплатне 12 евр. Адреса редакції: Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зозуляк, языковий редактор: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Михал Павліч, ПгД. Регістрацны числа: ISSN 1339-5483, EV 328/08, МІС 49 589. Адреса на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: rusyn@stonline.sk. Выдане 3. октября 2018 р.

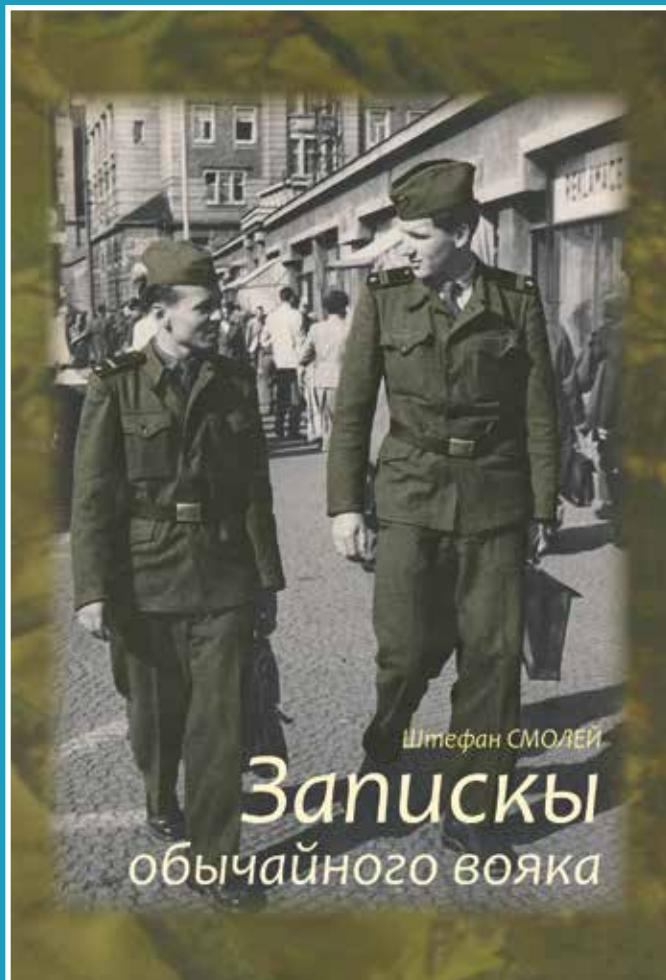
KULT
MINOR

Realizované z finančnou
podporou Fondu
na podporu kultúry
národnostných menšín

Юрко ХАРИТУН

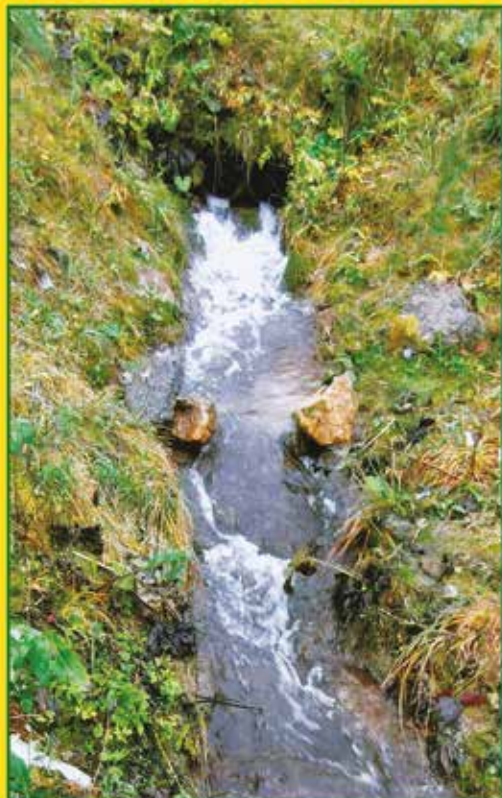
Діагноза:
Фіглі про діти

Штефан СМОДЕЙ

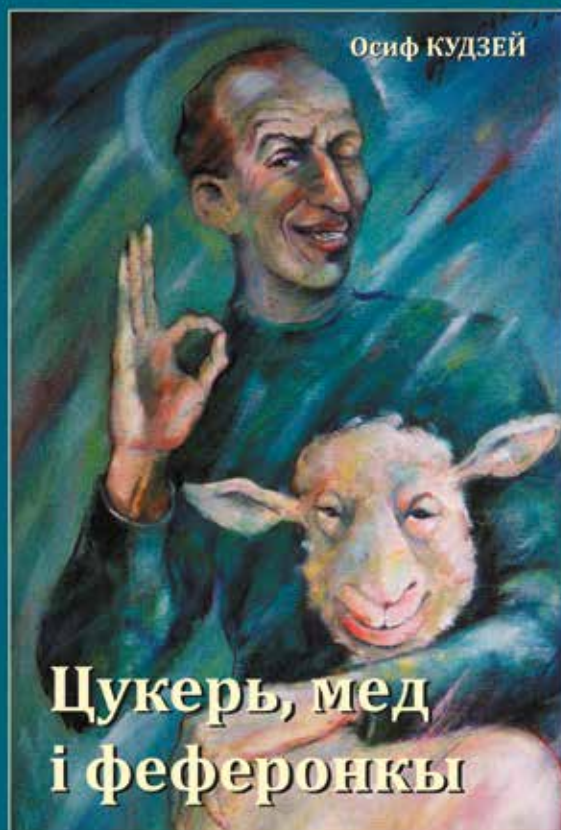
Записки
обычайного вояка

Миколай КСЕНЯК

НЕДОПОВІДЖЕНЕ

Осиф КУДЗЕЙ

Цукеръ, мед
і феферонкы

• Штири новы книжки, котры в тых днях выдала Академія русиньской културы в Словацькій републиці.

• Учасники історичної події – обгаєбѣ першой дзертачной работы з русиньской літературы – (зліва долов) проф. Др. габ. О. Дуць-Файфер (опонентка), доц. ПзДр. А. Плішкова, ПзД, МгР, Міхал Павліч (обгаюючій докторант), проф. ПзДр. Ю. Дудашова, др. н. (перша гарантка докторьского програму Славїстїка – русиньскій язык і література на Пряшівскій універзиті), (зліва зверьху) МгР. В. Гадяк, к. н. (опонент), доц. ПзДр. Л. Гузі, ПзД, доц. ПзДр. А. Петрикова, ПзД, доц. ПзДр. В. Ябур, к. н. (членове комісії) і проф. ПзДр. П. Каца, к. н. (ментор обгаєбаной дзертачной работы і сучасній гарант споминаного штудійного програму).

Фотка: А. Ветюшевова.